

**MINISTARSTVO ZNANOSTI, OBRAZOVANJA I SPORTA
AGENCIJA ZA ODGOJ I OBRAZOVANJE**

**KURIKULUM GRAĐANSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA
SUKLADNO NACIONALNOM OKVIRNOM KURIKULUMU (NOK-u)**

NACRT

© 2011. Sva prava pridržana. Umnožavanje ili prenošenje ovog rada u bilo kojem obliku ili na bilo koji elektronski, mehanički ili drugi način, uključujući i preslikavanje ili snimanje, i upotreba ovog rada u bilo kojem obliku i sustavu pohrane i povrata podataka zabranjeno je bez prethodnog dopuštenja nositelja izdavačkog prava

SADRŽAJ

1. Okvir za razvoj kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja.....	str. 3
2. Ishodi ostvarivanja građanskog odgoja i obrazovanja po razredima.....	str. 8
3. Moduli, nastavni materijali, nacionalni programi/strategije, međunarodni dokumenti.....	str. 29
4. Sudionici u razvoju kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja.....	str. 35 ¹

¹ Kurikulum je opremljen *Preporukama za vrednovanje učeničkih postignuća te opisom metoda prikladnih za učenje i poučavanje u građanskom odgoju i obrazovanju*

1. OKVIR ZA RAZVOJ KURIKULUMA GRAĐANSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA

Odgoj i obrazovanje usmjeren na razvoj kompetencija

Složenost promjena kroz koje danas prolaze odgojno-obrazovni sustavi u svijetu posljedica su dvaju međusobno povezanih procesa: uspostave globalnog tržišta temeljenog na proizvodnji globalno konkurentnih znanja i tehnologija te širenje kulturno pluralnih društava uređenih na načelima građanskih sloboda, jednakopravnosti, demokracije i vladavine prava. Pokretačka snaga tih procesa su informirani, visokoobrazovani, kreativni i motivirani ljudi, a odgoj i obrazovanje je ključni čimbenik njihova razvoja. U skladu s tim, u odgoju i obrazovanju se napušta dosadašnje formativno načelo učenja i poučavanja radi stjecanja reproduktivnog znanja i prihvaća načelo učenja i poučavanja radi stjecanja dinamičkog modela znanja otvorenog za inovativnu primjenu i trajno nadograđivanje sukladno ubrzanom razvoju znanosti i promjenama u načinima proizvodnje. Takva promjena u obrazovanju i cjeloživotnom učenju pretpostavka je za uspješno uključivanje u suvremene uvjete društvenog i gospodarskog razvoja i osiguranja kvalitetnijeg života u njegove tri ključne dimenzije: privatnoj, društveno-kulturnoj i profesionalnoj. Pojam kojim se objedinjuju ta nastojanja jest kompetencija.

Pojam kompetencije

Pojam kompetencije funkcionalno objedinjuje odgoj, obrazovanje, izobrazbu, usavršavanje i samoučenje u odnosu na potrebe pojedinca, društvene zajednice i tržišta. Iako do danas nema općeprihvaćenog određenja pojma kompetencije, europske zemlje se sve više opredjeljuju za holistički pristup u sklopu kojega se kompetencija određuje kao višedimenzionalna i transferalna kvaliteta djelovanja. Ona uključuje skup znanja, vještina, vrijednosti, stavova, osobina ličnosti, motivacija i obrazaca ponašanja kojima pojedinac raspolaže i koje po potrebi može pokrenuti kako bi uspješno riješio određeni problem ili zadatak. Usmjerenost na kompetenciju znači stavljanje naglaska na ishod ili završetak neke radnje ili djelovanja.

Ključno pitanje koje se u takvom pristupu postavlja jest koja osposobljenost ili kvaliteta pojedincu osigurava da prilikom rješavanja konkretnog problema ili zadatka postigne uspješan učinak.

Naglasak je, dakle, na znanjima, vještinama, stavovima i ponašanju koji odgovaraju standardima učinkovitog rješavanja problema ili kompetentnog obavljanja radnog zadatka, a čiji se razvoj treba osigurati odgojem i obrazovanjem. Kompetencije koje su povezane s određenim problemom ili zadatkom situacijski i vremenski su ograničene, pa ih nazivamo posebnima, za razliku od općih ili generičkih, koje su primjenjive u različitim područjima i koje čine podlogu za razvoj i primjenu posebnih kompetencija.

U skladu s tim, kompetentna osoba u nekom području jest ona koja zna i umije, ali i koja djeluje u skladu s tim znanjima i umijećima, ne zato što mora ili zato što joj to donosi puku materijalnu korist, nego zato što vjeruje da je takvo djelovanje ispravno i dobro za nju, posao koji obavlja i zajednicu u kojoj živi.

Takva je osoba ovladala znanjima, stekla vještine i prihvatila vrijednosti koji upravljaju njezinim ponašanjem. No kompetentna osoba ne ostaje na tome. Ona je u svakom trenutku svjesna da je njezina učinkovitost situacijski i vremenski ograničena te da znanja, vještine i vrijednosti koje joj osiguravaju kompetentno rješenje u određenim okolnostima, u drugim okolnostima mogu postati kočnicom. Njezina znanja, stavovi i vrijednosti otvoreni su izazovima, upravo zato što ih kritički provjerava i nadopunjuje stalnim učenjem i informiranjem.

Budući da dobrobit u društvu i gospodarstvu temeljenom na inovacijama u znanju ovisi o neprekidnom i cjeloživotnom učenju svih, od presudne je važnosti odrediti koje su to životno važne kompetencije čiji razvoj traži cjeloživotno učenje i na koji način se takvo učenje može osigurati za sve u odgojno-obrazovnom sustavu.

Traženje odgovora na ta pitanja postalo je najvažniji strategijsko-razvojni cilj svih razvijenih zemalja svijeta. Europa se za to opredijelila Lisabonskom strategijom koja bi joj trebala osigurati konkurentnost na globalnom tržištu. U svezi s tim se u europskom *Preporučenom okviru ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje* uvode generičke i transferalne kompetencije koje bi pojedincu trebale osigurati uspješan i kvalitetan život, osobno ispunjenje, društvenu uključenost, cjeloživotno učenje i zapošljivost te kreativan doprinos i poduzetničku inicijativu.

Nacionalni okvirni kurikulum (NOK)

U *Nacionalnom okvirnom kurikulumu za predškolski odgoj i obrazovanje te opće obvezno i srednjoškolsko obrazovanje (NOK) iz 2010.*, koji je rađen s osloncem na *Europski preporučeni okvir ključnih kompetencija za cjeloživotno učenje*, djelatnost odgoja i obrazovanja se stavlja u funkciju razvoja kompetencija. Takav pristup predstavlja prekretnicu u programiranju, provođenju i organizaciji odgoja i obrazovanja kod nas. Umjesto dosadašnjih nastavnih planova i programa, koji su temeljeni na načelu znanstveno-disciplinarne kontrole ulaza nastavnih sadržaja i koji su naglašavali reproduktivno zapamćivanje znanja na račun njegove aplikativne dimenzije, razdvajajući time misao od stavova, a stavove od djelovanja, NOK-om se uvodi načelo cjelovitog, višedimenzionalnog i procesualnog planiranja sadržaja učenja orijentiranog na ishod, s ciljem osposobljavanja učenika za kompetentno djelovanje u različitim područjima života.

U skladu s tim, polazište NOK-a nije ulazni nastavni sadržaj nego osobine učenika koje se razvijaju učenjem u odgojno-obrazovnom procesu. Te osobine predstavljaju kompetencije koje u odgoju i obrazovanju treba i može razviti učenik tijekom određenoga razvojnog ciklusa, a kao dio procesa cjeloživotnog učenja, kako bi mogao odgovoriti na složene izazove života u Hrvatskoj i izvan nje.

Da bi se to ostvarilo bitno je sadržaje, metode i organizaciju odgojno-obrazovnog rada podrediti jasnim i dobro primjerenim, ali i dovoljno fleksibilnim ishodima učenja.

Ishodi učenja

Ishodi učenja su iskazi kojima se izražava što učenik treba znati, razumjeti i/ili biti u stanju učiniti nakon određenog perioda učenja. Prilikom formuliranja ishoda učenja važno je precizno izraziti željenu aktivnost učenika kojom će demonstrirati stečeno znanje, vještinu i stav. Aktivnosti ishoda nastavnik treba pratiti, mjeriti i na temelju njih ocijeniti postignuće učenika. Stoga je važno da se ishodi formuliraju kao jasne, konkretne i precizne (mjerljive) aktivnosti. Nastavnik treba obznaniti svoja očekivanja o tome što će učenik morati pokazati kako bi potvrdio da je nešto naučio, razumio, usvojio, osvijestio, da je osposobljen učiniti, primijeniti i sl.

Usmjerenost na ishode traži individualizirani pristup učenju, kako bi svaki učenik bio u stanju upoznati sebe, otkrivati svoje jake strane i steći samopouzdanje te osvijestiti uvjete u kojima može uspješno učiti i djelovati.

Uvode se četiri odgojno-obrazovna ciklusa (od 1. razreda osnovne škole do 2. razreda srednje škole) i, umjesto programskih sadržaja, određuju ishoda učenja.

Građanska kompetencija

Građanska kompetencija postaje jedan od ključnih ishoda učenja. Ona se ostvaruje kroz sva četiri ciklusa u sklopu društveno-humanističkog područja, kao i u sklopu građanskog odgoja i obrazovanja. U Kurikulumu se građanski odgoj i obrazovanje određuje kao međupredmetna tema koja pridonosi “osposobljenosti učenika za aktivno i učinkovito obavljanje građanske uloge”. To podrazumijeva, između ostaloga, razvoj demokratske svijesti učenika te poticanje njihova aktivnog i učinkovitog sudjelovanja u razvoju demokratskih odnosa u školi, lokalnoj zajednici i društvu, kao i u rješavanju globalnih problema na načelima demokracije, pravednosti i mirotvorstva.

Odredbe NOK-a o građanskom odgoju i obrazovanju razrađene su u Kurikulumu građanskog odgoja i obrazovanja. U izradi kurikuluma pošlo se od shvaćanja da je građanski odgoj i obrazovanje formalni odgojno-obrazovni okvir kojim škola odgovara na potrebe i zahtjeve suvremenog društva za kompetentnim građanstvom. U skladu s tim, u određivanju ciljeva, zadataka, sadržaja i metoda kurikuluma pošlo se od ključnih osobina koje odlikuju kompetentnog građanina, kao što su osviještenost i znanje te odgovornost i angažiranost.

Na temelju toga su određene funkcionalne i sadržajne dimenzije građanske kompetencije, a potom su izdvojeni posebni ishodi učenja ili postignuća učenika od početka osnovne do 2. razreda srednje škole kroz četiri razvojna odgojno-obrazovna ciklusa i, umjesto programskih sadržaja, određuju ishoda učenja. Tri međusobno povezane i ovisne funkcionalne dimenzije koje čine građansku kompetenciju određene su kao *građansko znanje i razumijevanje, građanske vještine i sposobnosti te građanske vrijednosti i stavovi*. Sadržajne dimenzije građanske kompetencije izdvojene su u odnosu na prava i odgovornosti kojih je pojedinac nositelj kao pripadnik različitih zajednica - od lokalne, preko nacionalne, i europske, do međunarodne. Tako su se među sadržajnim dimenzijama građanske kompetencije našle politička; društvena koja

uključuje komunikacijske vještine, upravljanje sukobima te upravljanje učenjem i emocijama, ljudsko-pravna koja uključuje ljudska prava, ravnopravnost spolova, suzbijanje trgovanja djecom i humanitarno pravo; gospodarsko-poduzetnička koja obuhvaća antikorupciju i zaštitu potrošača; ekološka i kulturološka koja uključuje pitanja razvoja identiteta i jačanja interkulturalnosti. Pri određivanju dimenzija građanske kompetencije oslonac je bila i *Preporuka Vijeća Europe o obrazovanju za demokratsko građanstvo i ljudska prava CM/Rec(2010)7.*, u kojoj se obrazovanje za demokratsko građanstvo i ljudska prava povezuje s osposobljavanjem građana za aktivno sudjelovanje u građanskoj, političkoj, socijalnoj, gospodarskoj, pravnoj i kulturnoj sferi društva.

Struktura kurikuluma građanskog odgoja i obrazovanja

S obzirom da se učenik prvenstveno određuje kao nositelj prava i odgovornosti u školi, a potom i kao nositelj prava i odgovornosti u sklopu širih zajednica kojima pripada, kurikulum građanskog odgoja i obrazovanja koncipiran je spiralno prema ciklusima na sljedeći način: u 1. ciklusu usmjerenje je na učeniku kao aktivnom i odgovornom građaninu školske i lokalne zajednice; u 2. i 3. ciklusu se ishodi iz 1. ciklusa proširuju učenjem za građanina nacionalne zajednice, a u 4. ciklusu se postignuća iz prva tri ciklusa nadopunjuju učenjem za građanina europske i svjetske zajednice.

Kurikulum je usmjeren na sveobuhvatnu građansku kompetenciju, što znači da se njime podjednako razvijaju sve navedene funkcionalne i sadržajne dimenzije. Nadalje, njime se uređuju svi aspekti života i rada u školi, što, osim nastave, uključuje pitanja demokratskog upravljanja školom, suradnje škole s lokalnom zajednicom i izgradnje demokratskog školskog ozračja.

Kurikulum se može provoditi na više načina ovisno o dobi učenika te potrebama i kapacitetima pojedine škole, odnosno lokalne zajednice. U skladu s tim, predlaže se spiralno-razvojni model uvođenja. U 1. ciklusu, tj. od 1. do 4. razreda osnovne škole, građanski odgoj i obrazovanje se ostvaruje međupredmetno. U 2. ciklusu (5. i 6. razred osnovne škole) se, osim međupredmetnog pristupa, uvodi i modularni, u sklopu kojega se učenici bave pojedinim temama ili područjima građanskog odgoja i obrazovanja, kao što su osnove demokracije, istraživanje uloge građanina, društvene i komunikacijske vještine, etičko donošenje odluka, rodna ravnopravnost, razvoj identiteta, interkulturalno razumijevanje, medijacija, prava potrošača, i sl. Ta dva pristupa se u 3. ciklusu (7. i 8. razred osnovne škole) mogu naći u kombinaciji s građanskim odgojem i obrazovanjem kao izbornim predmetom. U 4. ciklusu (1. i 2. razred srednje škole), prethodni se pristupi nadopunjuju uvođenjem građanskog odgoja i obrazovanja kao redovitog predmeta. Za posljednja dva razreda srednje škole predlaže se da učenici provode istraživačke projekte na temu aktivnog i odgovornog građanstva u svim područjima društvenog života kao dijela školskog kurikuluma.

1. ISHODI OSTVARIVANJA GRAĐANSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA PO RAZREDIMA

PRVI CIKLUS, 1. DO 4. RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

CILJ: Razviti znanja, vještine i stavove o dimenzijama građanske kompetencije kod učenika/učenica koje su u kurikulumu spiralno-razvojno postavljene; osposobiti ga za suradnju, razviti društvene komunikacijske vještine, voditi spoznaji o njegovim jakim stranama i na njima graditi uspjeh u daljnjem učenju, razviti samopouzdanje i poštovanje prema drugima i drugačijima, razviti etičke vrijednosti o pravednosti, solidarnosti, jednakopravnosti, nepotkupljivosti, poštovanju svojeg i tuđeg rada.

PODRUČJA OSTVARIVANJA: hrvatski jezik, strani jezik, matematika, priroda i društvo, vjeronauk, likovna kultura, glazbena kultura, tjelesna i zdravstvena kultura, sat razrednog odjela, izvannastavne aktivnosti, inovativni projekti škole i društvene zajednice, akcije solidarnosti škole i društvene zajednice.

VRIJEME: sat vremena tjedno, odnosno 35 sati godišnje, međupredmetno, koristeći postojeće teme u predmetima, kroz izvannastavne aktivnosti i projekte.

NAČINI ISKUSTVENOG UČENJA I POUČAVANJA

Građanska znanja, vještine i stavovi razvijaju se na način da se učenici dovode u situacije u kojima promišljaju, prosuđuju, procjenjuju, rješavaju moralne dvojbe, osvjedočuju se kroz vlastito činjenje i tako iznutra razvijaju svoje stavove i vrijednosti. Uloga nastavnika je majeučička, na temelju pitanja, odgovora i iskustva vodi učenika do stvaranja vlastitih zaključaka.

Razredni učitelj ugrađuje teme građanskog odgoja i obrazovanja u svoj nastavni plan i program u suradnji s ostalim predmetnim učiteljima. Pri tom koristi radionice i teme iz modula koji upotpunjuju nastavni program te doprinose kvalitetnijem i suvremenijem nastavnom procesu. Osim predmetnih tema, osnova za stjecanje građanske kompetencije su aktivne metode učenja i poučavanja, radionice na satovima razrednika, iskustveno i participatorno učenje u izvan-nastavnim aktivnostima i inovativnim projektima škole i društvene zajednice: npr. Projekt građanin, akcije solidarnosti razrednog odjela, škole i društvene zajednice.

Prikladne aktivnosti za razvijanje kompetencija građanskog odgoja i obrazovanja mogu biti : izbori za vijeće učenika, izbor predsjednika razreda, izrada razrednih i školskih pravila kao i sankcija za njihovo kršenje, humanitarni rad, kreativne radionice, sudjelovanje u prigodnim obilježavanjima (npr. Majčin dan, Dan narcisa, akcija Dijete s posebnim potrebama je moj prijatelj, Dan volontera, Dan grada, Dan Domovinske zahvalnosti, Spomen akcija *I u mom gradu Vukovar svijetli*, *Dan sjećanja na žrtve Holokausta*, vjerski blagdani i drugo).

PRVI RAZRED

DIMENZIJE GRAĐANSKE KOMPETENCIJE	ISHODI Učenik/učenica:	IZVORI UČENJA I POUČAVANJA
Politička	<ul style="list-style-type: none"> - zna što su pravila, koja im je svrha i kako pomažu - dogovara i primjenjuje pravila u razredu, u školi, obitelji, na putu do škole - zna značenje pojmova pravda i pravednost - zna koje su dužnosti i ovlasti predjednika razreda i može sudjelovati u njegovu izboru 	<p>Poučavati prava i slobode: priručnik za učitelje osnovne škole s vježbama za razrednu nastavu. Vrkaš- Spajić, Vedrana (ur.). 2004. Zagreb. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu</p> <p>Pravedni medvjedići uče o pravednosti, Priručnik o osnovama demokracije za učitelje i slikovnica za učenike (2011), AZOO, www.azoo.hr</p>
Društvena Komunikacijske vještine Upravljanje sukobima Upravljanje učenjem Upravljanje emocijama	<ul style="list-style-type: none"> - zna i primjenjuje komunikacijske vještine predstavljanja, pozdravljanja, oslovljavanja, slušanja, suradnje i miroljubivog rješavanja sukoba - procjenjuje vlastita postignuća, planira vrijeme učenja i igre, pokazuje spremnost na suradnju i odgovornost - osposobljen je za upravljanje emocijama kroz suočavanje s uspjehom i neuspjehom, za obuzdavanje ljutnje i nasilnog ponašanja 	<p>Humane vrednote -Modul komunikacijskih vještina, upravljanja sukobima, emocijama, učenjem Priručnik za nastavnike i radni materijali za učenike: HCK, www.azoo.hr, www.hck.hr</p> <p>Budimo prijatelji (2000.) Uzelac, Maja, Bognar, L, Bagić, A., Mali korak - Centar za kulturu mira i nenasilja, Zagreb</p> <p>Kako se lijepo ponašati, Lynne Gibbs. Slikovnica (Ja i mi, Igram do sebe, Koje je boje ljutnja?)</p> <p>Radionice za rad s roditeljima (2008), Mali korak - Centar za kulturu mira i nenasilja, Zagreb</p>
Ljudsko-pravna Ravnopravnost spolova Suzbijanje trgovanja djecom	<ul style="list-style-type: none"> - zna navesti koja prava mu treba osigurati škola, a koja roditelji i koje su njegove/zine obveze - Zna navesti prava koja mu trebaju osigurati roditelji a koja škola -zna navesti svoje dužnosti i obveze u obitelji i školi - uočava i prihvaća različitosti među djecom po raznim osnovama (u odnosu na imovinsko stanje, spol, jezik, darovitost ili ograničenja) - zna što je trgovanje djecom i koje su moguće opasnosti -zna što je spolno uznemiravanje 	<p>Konvencija o pravima djeteta</p> <p>Modul odgoja i obrazovanja za promicanje ravnopravnosti spolova, www.azoo.hr</p> <p>Modul suzbijanja trgovanja ljudima i djecom</p> <p>Ako se izgubiš, Jennifer Moore – Mellines. Slikovnica</p> <p>Neću biti rob(a)1, priručnik za rad s djecom od 6 do 10 godina, HCK, 2007. (Što kad me nepoznati zovu, mame?)</p> <p>Slikovnica Mišica Milica, HCK, Zagreb, 2009. www.hck.hr, www.azoo.hr</p>
Gospodarska Poduzetnička Antikorupcijska Zaštita potrošača Volontiranje i socijalna solidarnost Ekološka	<ul style="list-style-type: none"> - pokazuje radne navike izvršavajući preuzete zadaće u školi i kod kuće - ne prepisuje, ne podmićuje druge i ne da se podmititi - pokazuje organizacijske sposobnosti, cijeni i poštuje svoj i tuđi rad - zna tko je potrošač i kako praviti dobre izbore namirnica u odnosu na zaštitu zdravlja - razlikuje informacije i reklame od svojih stvarnih potreba - zna što je milosrđe i pokazuje ga prema slabijima od sebe i nemoćnima 	<p>Čuvar u Zoo vrtu uči o odgovornosti, Slikovnica</p> <p>Krispin praščić koji je imao sve, Ted Dewan. Slikovnica</p> <p>Modul suzbijanja korupcije - Prepisivanje je varanje i krađa tuđeg rada</p> <p>Mala crvena Koka</p> <p>Modul zaštita potrošača, Udžbenik za učenike, priručnik za nastavnike www.azoo.hr (2009.) (Sigurne igračke, Utjecaj nasilja u filmovima i igrica na moj život, Pravilna prehrana)</p>
Kulturološka - identitetna - interkulturalna	<ul style="list-style-type: none"> -zna navesti vlastitu nacionalnu pripadnost, državne simbole i neke spomenike kulture u svom kraju -zna karakteristične spomenike drugih kultura - može izraditi inovativne i kreativne uratke 	<p>Modul razvoja identiteta i interkulturalnosti</p> <p>Inga Seme Stojnović, Tijana Vidović, Igrajmo se pleterima – Djeca, čuvari djedovine. (2006), Školska knjiga, Zagreb</p> <p>Terenska nastava i istraživanje muzeja, spomenika kulture, zavičajne glazbe, plesa, tradicijskih igračaka, dijalektalnog govora i sl.</p>

DRUGI RAZRED

DIMENZIJE GRADANSKE KOMPETENCIJE	ISHODI Učenik/učenica	IZVORI UČENJA I POUČAVANJA
Politička	<ul style="list-style-type: none"> - sudjeluje u donošenju razrednih pravila, predlaganju i izboru predsjednika razrednog odjela i predstavnika u vijeću učenika - poznaje i poštuje školska pravila - sposoban vrednovati rad predsjednika razreda - razumije osnovna načela pravde i pravednosti i donosi pravedne odluke 	<p>Poučavati prava i slobode 2004: Vrkaš- Spajić, Vedrana (ur.) Zagreb, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu</p> <p>Intelektualni alat za procjenu položaja vlasti, Osnove demokracije: Vlast, pravda, odgovornost, privatnost, str. 36, (2010.) www.azoo.hr</p> <p>Pravedni medvjedići uče o pravednosti, isto</p>
Društvena Komunikacijske vještine Upravljanje sukobima Upravljanje emocijama Upravljanje učenjem	<ul style="list-style-type: none"> - prakticira uljudnu verbalnu i neverbalnu komunikaciju - prepoznaje posljedice reagiranja u ljutnji - iskazuje radost prema tuđem uspjehu - zna svoje jake i slabe strane - prepoznaje zapreke u učenju i zna tražiti pomoć 	<p>Humane vrednote -Modul komunikacijskih vještina, upravljanja sukobima, emocijama, učenjem. Priručnik za nastavnike i radni materijali za učenike: HCK, www.azoo.hr, www.hck.hr</p> <p>Budimo prijatelji, isto</p> <p>Radionice za rad s roditeljima, isto</p> <p>Semafor kontrole – tri koraka za smirivanje, www.azoo.hr</p> <p>Svađanje – učini nešto riječ po riječ, www.naklada-mosta.hr</p>
Ljudsko-pravna Ravnopravnost spolova Suzbijanje trgovanja djecom	<ul style="list-style-type: none"> - zna navesti nasilna ponašanja i mjere protiv takvog ponašanja - pravilno se odnosi prema djevojčicama i dječacima, kao i starijima - opisuje i demonstrira vještine samozaštite u simuliranoj opasnoj situaciji trgovanja djecom, zna kako postupiti kod spolnog uznemiravanja - sudjeluje u izradi mjera za prekršitelje dogovorenih razrednih pravila 	<p>Izrada razrednog pravilnika o zaštiti prava i mjerama za prekršitelje</p> <p>Modul za promicanje ravnopravnosti spolova, Priručnik za učitelje, udžbenik za učenike, www.azoo.hr</p> <p>Super je biti različit, Đurđa Miklaužić. Slikovnica</p> <p>Vježbaj oprez, smanji rizik, radna bilježnica, MZOŠ, Zagreb, 2007.</p> <p>Bajka Pinokio - pristajanje na nagovor, žrtva</p>
Gospodarska Poduzetnička Antikorupcijska Volontiranje i socijalna solidarnost Ekološka	<ul style="list-style-type: none"> - zna što je i odgovorno se ponaša prema privatnoj i javnoj imovini - razumije uzročno-posljedične veze između štednje i prekomjerne potrošnje - zna objasniti zašto je prepisivanje krađa tuđeg rada - razlikuje poštenje od nepoštenja i zna navesti primjere - sudjeluje u razrednoj štednji, izračunava i planira potrošnju - pokazuje spremnost pomaganja u razredu i školi, napose učenicima s teškoćama - zna objasniti važnost čuvanja vode i električne energije u odnosu na zaštitu okoliša - pokazuje pravilan odnos prema prirodnom okolišu, životinjama 	<p>Modul gospodarstvo, poduzetništvo i civilni sektor</p> <p>Projekt građanin (2007), priručnik za nastavnike, www.azoo.hr</p> <p>Najbogatiji vrabac na svijetu, Eduard Petiška. Slikovnica</p> <p>Modul zaštita potrošača, Udžbenik za učenike, priručnik za nastavnike (2009.) www.azoo.hr</p> <p>Modul Volontiranje i razvoj socijalne solidarnosti</p> <p>Sva su zanimanja jednako važna</p> <p>Proletno čišćenje dvorišta, slikovnica, Hrvatski Crveni križ, 2006.</p>
Kulturološka - identiteta, - interkulturalna	<ul style="list-style-type: none"> - zna navesti karakterističnu pjesmu i ples svoga kraja - zna navesti pjesmu ili ples te običaje drugih kultura 	<p>Modul razvoja identiteta i interkulturalnosti</p> <p>Terenska nastava i istraživanje muzeja, spomenika kulture, zavičajne glazbe, plesa, tradicijskih igračaka, dijalektalnog govora i sl.</p> <p>Kreativne i stvaralačke radionice likovnog, glazbenog i tjelesnog izražavanja (ples) inspirirane kulturološkom baštinom zavičaja</p>

TREĆI RAZRED

DIMENZIJE GRADANSKE KOMPETENCIJE	ISHODI Učenik/učenica	IZVORI UČENJA I POUČAVANJA
Politička	<ul style="list-style-type: none"> - zauzima stajališta i brani ih argumentima - razlikuje činjenice od pretpostavki - zna raspravljati o javnim stvarima i zna što bi poboljšao/la u školi i zavičaju - obrazlože potrebne osobine učenika za uspješno obavljanje zadaća u Vijeću učenika - propituje i rješava pitanja pravednosti u određenim životnim situacijama i postupa pravedno 	<p>Osnove demokracije: vlast, pravda, odgovornost, privatnost (2010.) www.azoo.hr</p> <p>Maleš, Dubravka, Ivanka Stričević (ur.) 2003. Mi poznajemo i živimo svoja prava: Zagreb, Školska knjiga</p> <p>Učimo o odgovornosti, Radna bilježnica, www.hck.hr</p> <p>Pravedni medvjedići uče o pravednosti, isto</p>
Društvena Komunikacijske vještine Upravljanje sukobima Upravljanje emocijama Upravljanje učenjem	<ul style="list-style-type: none"> - zna objasniti i može koristiti komunikacijske vještine slanja JA i TI poruka, dogovaranja, pregovaranja, suradničkog nasuprot suparničkom pristupu - zna kako nastaje sukob i kako se može riješiti - primjereno iskazuje pozitivne i negativne emocije - koristi različite izvore informacija pri donošenju i prihvaćanju obveza - otkriva nove motive za učenje otkrivajući vlastite talente i interese - objasniti rezultate vlastite (ne)uspješnosti 	<p>Humane vrednote -Modul komunikacijskih vještina, upravljanja sukobima, emocijama, učenjem, isto</p> <p>Tučnjava – učini nešto prije prvog udarca www.naklada-mosta.hr</p> <p>Budimo prijatelji, isto</p> <p>Semafior kontrole – tri koraka za smirivanje, www.azoo.hr</p>
Ljudsko-pravna Ravnopravnost spolova Suzbijanje trgovanja djecom	<ul style="list-style-type: none"> - ima razvijenu svijest o pravima, dužnostima i odgovornostima pojedinca, u obitelji, razredu i školi - zna zaštititi svoja ljudska prava i pridržava se dogovorenih pravila - prihvaća ravnopravnu podjelu poslova u razredu, školi i obitelji bez obzira na spol - zna primjere otete djece iz stvarnosti ili literature - zna opasnosti virtualne anonimne komunikacije i SMS poruka 	<p>Revizija razrednog pravilnika o zaštiti ljudskih prava i mjerama protiv prekršitelja</p> <p>Modul odgoja i obrazovanja za promicanje ravnopravnosti spolova</p> <p>Super je biti različit, Đurđa Miklaužić. Slikovnica</p> <p>Bajka Pinokio, pristajanje na nagovor, žrtva</p> <p>Neću biti rob(a) 2 , priručnik za rad s djecom od 6 do 10 godina www.azoo.hr , www.hck.hr</p>
Gospodarska Poduzetnička Profesionalna orijentacija Antikorupcijska Zaštita potrošača Volontiranje i socijalna solidarnost Ekološka	<ul style="list-style-type: none"> - razumije važnost zaposlenosti za obitelj i vrijednost rada - zna ulogu reklame u odnosu na potrošača - zna koje podatke treba sadržavati obavijest o proizvodu i kako ih koristiti prilikom izbora proizvoda - zna objasniti kako solidarnost i volonterski rad pomažu zajednici - pokazuje ispravne stavove i ponašanje prema životinjskim vrstama u naselju i prirodi 	<p>Modul gospodarstvo, poduzetništvo i civilni sektor</p> <p>Modul zaštita potrošača, isto</p> <p>Nemaš pojma, Grizlijane, Ana Dokić. Slikovnica</p> <p>Dječak u zvjezdanim čizmama, Larisa Mravunac. Slikovnica</p> <p>Projekt građanin, isto</p> <p>Projekt turistički vodič mjesta</p> <p>Mediji i moje vrijednosti</p> <p>Pričaj mi o obnovljivim izvorima energije, Slikovnica</p>
Kulturološka - identitetna - interkulturalna	<ul style="list-style-type: none"> - zna odrediti osnovne elemente koji tvore kulturu zavičaja nekad i danas – jezik, dijalekt, glazba, arhitektura i usporediti sa sličnostima i različitostima u drugim sredinama uočenim na putovanjima ili putem interneta u zemlji i inozemstvu - zna predstaviti sebe i svoju sredinu 	<p>Ana i svijet bez granica, Ornella Pozzolo. Slikovnica</p> <p>Zavičajni jezik, razredni časopis</p> <p>Život kao moj (Kako žive djeca širom svijeta), UNICEF</p> <p>Žabac i stranac, Max Velthuis. Slikovnica</p> <p>Obiteljski album, Sylvia Deinert i Tine Krieg. Slikovnica</p>

ČETVRTI RAZRED

DIMENZIJE GRADANSKE KOMPETENCIJE	POSTIGNUĆA Učenik/učenica:	IZVORI UČENJA I POUČAVANJA
Politička	<ul style="list-style-type: none"> -procjenjuje rad Vijeća učenika i njegova predsjednika - zna prometna pravila i procjenjuje sigurnost kretanja od kuće do škole - predlaže unapređenja u djelovanju razreda i škole - zna pravedne načine podjele unutar skupine, pravedne načine odgovaranja na loše djelo, pravedne načine donošenja odluka (distributivna, korektivna i proceduralna pravda) i ponaša se prema načelima pravednosti - zna što je i gdje se nalazi Hrvatski sabor i koga zastupaju zastupnici 	<p>Maleš, Dubravka, Ivanka Stričević (ur.) 2003. Mi poznajemo i živimo svoja prava : priručnik za odgoj i obrazovanje o pravima djeteta u osnovnoj školi. Zagreb : Školska knjiga</p> <p>Brošura Dobro došli u Hrvatski sabor!</p> <p>Koga biste birali na položaj vlasti ? Osnove demokracije: vlast, pravda, odgovornost, privatnost (2010.) www.azoo.hr</p> <p>Pravedni medvjedići uče o pravednosti, isto</p>
Društvena Komunikacijske vještine Upravljanje sukobima Upravljanje emocijama Upravljanje učenjem	<ul style="list-style-type: none"> - dosljedno i samouvjerenno iznositi svoje stavove uz nepristranost i poštovanje tuđih stavova - zna suradnički riješiti problemsku situaciju, koristiti tehnike „hlađenja“ i obuzdavanja ljutnje, prepoznaje negativne emocije, vlada umijećem njihovog preoblikovanja u pozitivne - analizira uzroke sukoba-nesporazuma u obiteljskoj, razrednoj i školskoj sredini, koristiti pravila empatičnog slušanja - sposoban iskazati suosjećanje i solidarno postupati - zna obrazložiti vrijednost učenja, planira vrijeme učenja i aktivnosti za bolju ocjenu, pokazuje samopouzdanje u predavljanju svojih jakih strana, tuđe zasluge ne pripisuje sebi 	<p>Humane vrednote -Modul komunikacijskih vještina, upravljanja sukobima, emocijama, učenjem, isto</p> <p>Budimo prijatelji, isto</p> <p>Nekulturnost – Učini nešto molim lijepo www.naklada-mosta.hr</p> <p>Radionice za rad s roditeljima, isto</p> <p>Semafor kontrole – tri koraka za smirivanje, www.azoo.hr</p>
Ljudsko-pravna Ravnopravnost spolova Suzbijanje trgovanja djecom	<ul style="list-style-type: none"> - zna da se prava u razredu i školi mogu štiti pravilima - prepoznaje i opisuje neke društvene stereotipe o muškoj i ženskoj ulozi - zna opisati što je trgovanje djecom, ljudima i ljudskim organima -zna opasnosti virtualnih komunikacija -razlikuje etično ponašanje od zloporaba u korištenju telekomunikacijskih sredstava i kako se zaštititi -zna komu se obratiti za pomoć u slučaju izloženosti spolnom i drugom nasilju 	<p>Revizija razrednog pravilnika o zaštiti ljudskih prava s mjerama protiv prekršitelja</p> <p>Ogovaranje – učini nešto prije nego glasina krene www.naklada-mosta.hr</p> <p>Modul odgoja i obrazovanja za promicanje ravnopravnosti spolova,</p> <p>Priručnik za učiteljice i učitelje razredne nastave</p> <p>Neću biti rob(a) 2 , priručnik za rad s djecom od 6 do 10 godina</p> <p>Sigurni koraci, radna bilježnica, 2007. Hrvatski Crveni križ, Zagreb</p>
Gospodarska Poduzetnička Profesionalna orijentacija Antikorupcijska Zaštita potrošača Volontiranje i socijalna solidarnost Ekološka	<ul style="list-style-type: none"> - sposoban planirati provedbu projekta od ideje do realizacije vezano za rješavanje problema u obitelji, školi i bližem okruženju - zna što je odgovorna potrošnja u odnosu na vlastite i obiteljske financije - može objasniti potrebu planiranja troškova u obitelji u skladu s kućnim prihodima i raditi proračun vlastitog džeparca - zna što je solidarnost i volonterski sudjeluje u akcijama solidarnosti - razumije i objašnjava povezanost zdravih namirnica, pravilne prehrane i zdravlja 	<p>Modul gospodarstvo, poduzetništvo i civilni sektor</p> <p>Projekt građanin, isto</p> <p>Modul zaštita potrošača, Udžbenik za učenike, priručnik za nastavnike: područje zdravlja, područje upravljanja financijama, područje usluga i socijalna odgovornost, područje zaštite okoliša i održivog razvoja www.azoo.hr</p> <p>Modul odgoja protiv korupcije – kodeks časti</p> <p>Pričaj mi o obnovljivim izvorima energije. Slikovnica</p> <p>Mediji i moje vrijednosti</p>
Kulturološka - identitetna - interkulturalna	<ul style="list-style-type: none"> - razumije osjećaj domoljublja kod pripadnika vlastitog naroda i drugih naroda - poznaje osnovne elemente kulture zavičaja, i svoje uloge u njezinu očuvanju - zna predstaviti svoju sredinu, zavičaj i Republiku Hrvatsku 	<p><u>Web portal</u> Hrvatska kulturna baština – zbirke po regijama.</p> <p>Virtualna izložba: Slavonija, Baranja Srijem – vrela europske civilizacije http://kultura.hr</p> <p>-izrada autohtonog suvenira</p>

DRUGI CIKLUS, 5. i 6. RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

CILJ: nastaviti sustavno razvijanje znanja, vještina i stavova o dimenzijama građanske kompetencije koje su u kurikulumu spiralno-razvojno postavljene: društvene komunikacijske vještine, osposobiti ga za suradnju, voditi spoznaji o njegovim/njezinim jakim stranama i na njima graditi uspjeh u daljnjem učenju, razviti samopouzdanje i poštovanje prema drugima i drugačijima, razviti etičke vrijednosti o pravednosti, solidarnosti, jednakopravnosti, nepotkupivosti, poštovanju vlastitog i tuđeg rada, transformiranju međuljudskih problema i sukoba, aktivnom sudjelovanju u prepoznavanju i rješavanju problema razreda, škole i društvene zajednice. Razviti kod učenika domoljubni odnos prema Hrvatskoj kao domovini svih njezinih građana. Razviti kod učenika razumijevanje povezanosti čovjekova djelovanja na prirodu i održivost razvoja

PODRUČJA OSTVARIVANJA: hrvatski jezik, strani jezik, matematika, priroda, povijest, geografija, vjeronauk, likovna kultura, glazbena kultura, tjelesna i zdravstvena kultura, sat razrednog odjela, izvannastavne aktivnosti, inovativni projekti škole i društvene zajednice, akcije solidarnosti škole i društvene zajednice.

VRIJEME: sat vremena tjedno, odnosno 35 sati godišnje, međupredmetno, koristeći postojeće teme u predmetima, kroz izvannastavne aktivnosti, module i projekte

NAČINI ISKUSTVENOG UČENJA I POUČAVANJA

Građanska znanja, vještine i stavovi razvijaju se na način da se učenici dovode u situacije u kojima promišljaju, prosuđuju, procjenjuju, rješavaju moralne dvojbe, osvjedočuju se kroz vlastito činjenje i tako iznutra razvijaju svoje stavove i vrijednosti. Uloga nastavnika je majetička, na temelju pitanja, odgovora i iskustava vodi učenika do stvaranja vlastitih zaključaka

Predmetni učitelj ugrađuje teme građanskog odgoja i obrazovanja u svoj nastavni plan i program tako da ih povezuje s postojećim predmetnim temama. To čini u suradnji s ostalim predmetnim učiteljima i stručnim suradnikom/suradnicima, kao i vanjskim suradnicima, ustanovama i civilnim sektorom.

Koristiti aktivne metode učenja i poučavanja pri čemu će učenici produbiti znanja, primijeniti vještine, zastupati vlastito mišljenje i stavove, naučiti argumentirano raspravljati.

Iskustveno će učiti kroz radionice, izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, inovativne projekte škole i društvene zajednice – Projekt građanin te akcije solidarnosti škole i društvene zajednice.

Prikladne aktivnosti za razvijanje kompetencija građanskog odgoja i obrazovanja mogu biti ; izbor predsjednika razreda i predstavnika u vijeće učenika, izrada razrednih i školskih pravila, kao i sankcija za njihovo kršenje, humanitarni rad, kreativne radionice prikupljanje novina i reciklarne ambalaže, učeničke proizvodne zadruge i vrtovi, sudjelovanje u prigodnim obilježavanjima (npr. Majčin dan, Dan narcisa, Dijete s posebnim potrebama je moj prijatelj, Dan volontera, Dan grada, Dan Domovinske zahvalnosti, Spomen akcija I u mom gradu Vukovar svijetli, vjerski blagdani, izložba slika i crteža baštine mjesta, kraja i domovine, izrada pravilnika o zaštiti ljudskih prava i mjera za prekršitelje, vježbanje asertivnih komunikacijskih vještina, radionice s roditeljima, slušanje, govorenje, rasprava, izrada plakata, izrada stripa, izrada razrednih i školskih novina, autohtonih suvenira, ekoloških proizvoda školskih zadruga, igre simulacija i drugi i drugačiji inovativni pristupi

PETI RAZRED

DIMENZIJE GRAĐANSKE KOMPETENCIJE	ISHODI Učenik/učenica:	IZVORI UČENJA I POUČAVANJA
Politička	<ul style="list-style-type: none"> - sudjeluje u donošenju pravila rada u grupi i pridržava ih se - zna što je vlast, tko ima vlast u razredu, tko u školi, gdje se sve susrećemo s predstavnicima vlasti, zašto nam treba vlast, što bi se dogodilo da je nema? 	Priručnik Osnove demokracije: Vlast, pravda, odgovornost, privatnost (2010). www.azoo.hr
Društvena Komunikacijske vještine Upravljanje sukobima Upravljanje emocijama Upravljanje učenjem	<ul style="list-style-type: none"> - zna što je pregovaranje i zagovaranje, koja su načela i osnovni koraci u pregovaranju - vodi i upravlja radom skupine - prepoznaje vrste sukoba iz vlastitog ili iskustva drugih - razumije važnost i vrijednost emocija, može ih kontrolirati i iskazati na primjeren način, zna se nositi s uspjehom i neuspjehom - zna što je intelektualno poštenje, razumije povezanost školskog uspjeha i vlastitog ulaganja u učenje, - pruža vršnjačku pomoć u svladavanju školskog gradiva 	Humane vrednote -Modul komunikacijskih vještina, upravljanja sukobima, emocijama, učenjem Priručnik za nastavnike i radni materijali za učenike: HCK, www.azoo.hr , www.hck.hr Praktikum komunikacijskih vještina. Maja Uzelac, www.azoo.hr - Sukobi: sukob interesa, sukob odnosa i sukob vrijednosti, mogućnosti upravljanja sukobom, www.azoo.hr Emocionalna inteligencija (2007), Danijel Golem, Mozaik Knjiga, Zagreb
Ljudsko-pravna Ravnopravnost spolova Suzbijanje trgovanja djecom	<ul style="list-style-type: none"> - zna koja su temeljna ljudska prava - ima razvijen stav poštovanja prema drugim učenicima i odraslima - zna se ophoditi s učenicima s različitim vrstama teškoća - zna prepoznati i opisati stereotipne obrasce majčinstva i očinstva - poznaje opasnosti pri kontaktu s nepoznatim osobama u okolini i na internetu koje mogu voditi trgovanju ljudima 	Konvencija o pravima djeteta Opća deklaracija o ljudskim pravima Modul odgoja i obrazovanja za promicanje ravnopravnosti spolova, isto Pritisak vršnjaka – Učini nešto da ostaneš svoj www.naklada-mosta.hr
Gospodarska Poduzetnička Profesionalna orijentacija Antikorupcijska Zaštita potrošača Volontiranje i razvoj socijalne solidarnosti Ekološka	<ul style="list-style-type: none"> - zna zastupati i braniti svoje interese i interese svoje sredine - zna kako potrošač može zaštititi svoje interese, kako će prepoznati je li je proizvod ispravan i na koji način može zatražiti naknadu štete -iskazuje vlastito mišljenje o utjecaju reklamiranja na navike potrošača, posebice alkoholnih pića -povezuje uzroke siromaštva s posljedicama, osmišljava i sudjeluje u akcijama solidarnosti u razredu, školi i društvenoj sredini prema učenicima, nemoćnima ili u zaštiti okoliša -razlikuje različita nasilja nad prirodom zbog profita i dovođenje u pitanje održivost razvoja i ima stav o tome -procjenjuje i povezuje estetska uređenja prostora i okoliša s kvalitetom življenja 	Modul gospodarstvo, poduzetništvo i civilni sektor Projekt građanin (2007), priručnik za nastavnike, www.azoo.hr Modul zaštite potrošača, priručnik za učitelje, udžbenik za učenike: područje zdravlja, područje upravljanja financijama, područje usluga i socijalna odgovornost, područje zaštite okoliša i održivog razvoja, www.azoo.hr
Kulturološka - identitetna - interkulturalna	<ul style="list-style-type: none"> - poznaje osnovne elemente Hrvatske kulture, manjinskih kultura na tlu Hrvatske, i njihovu ulogu u održivom kulturološkom i gospodarskom razvoju Hrvatske - zna predstaviti Republiku Hrvatsku i navesti utjecaj drugih kultura u njezinu razvoju 	Hrvatska kulturna baština http://kultura.hr Digitalna karta kulturne baštine: http://kultura.hr , e- vremeplov Interaktivna karta baštinskih ustanova : http://kultura.hr Nematrijalna dobra upisana na UNESCO reprezentativnu listu baštine svijeta

ŠESTI RAZRED

DIMENZIJE GRAĐANSKE KOMPETENCIJE	ISHODI Učenik/učenica:	IZVORI UČENJA I POUČAVANJA
Politička	<ul style="list-style-type: none"> - zna objasniti što je demokracija - zna što je Ustav Republike Hrvatske, temelje njegova razvoja i značaj za sve građane - zna ime prvog i sadašnjeg predsjednika Republike Hrvatske - zna što je vlast, koji su izvori vlasti, razliku između vlasti i moći - zna koje odluke donosimo kao građani i kako sudjelujemo kao građani 	<p>Osnove demokracije, str. 21. – 31 Statuti slobodnih hrvatskih gradova -Vinodolski zakonik, Dubrovački statuti, Poljički statuti, Krčki statuti i odredbe o zaštiti žena od nasilja i drugi Hrvatski sabor, ur. dr. Željko Sabol Ustav Republike Hrvatske</p>
Društvena Komunikacijske vještine Upravljanje sukobima Upravljanje emocijama Upravljanje učenjem	<ul style="list-style-type: none"> - primjenjuje postupke pregovaranja i zagovaranja, vodi i upravlja radom skupine - razlikuje i primjenjuje različite načine rješavanja sukoba: razgovor, medijacija, arbitraža, sudski postupak, primjena zakona - iskazuje sposobnost planiranja i postavljanja prioriteta u procesu donošenja odluka o vlastitom napredovanju 	<p>Humane vrednote -Modul komunikacijskih vještina, upravljanja sukobima, emocijama, učenjem, isto Praktikum komunikacijskih vještina, isto Sukobi: sukob interesa, sukob odnosa i sukob vrijednosti, mogućnosti upravljanja sukobom, Maja Uzelac, www.azoo.hr dr.sc. Vladimira Velički , Uloga emocija u odgoju djece Bašić, Hudina, Žižak (2005.) Integralna metoda</p>
Ljudsko-pravna Ravnopravnost spolova Suzbijanje trgovanja ljudima	<ul style="list-style-type: none"> - zna što je jednakopravnost svih ljudi - ima razvijen stav poštovanja života i svih živih bića - razumje koncept slobode govora i odgovornosti za izgovorenu javnu riječ - zna prepoznati, opisati i dokumentirati primjere stereotipa o muškarcima i ženama prisutne u medijima - prepoznaje i zna se zaštititi od rizičnih situacije u okolini, medijima i na internetu koje mogu voditi trgovanju ljudima (autostopiranje, noćni izlasci bez znanja roditelja, odvajanje od grupe na razrednim putovanjima i sl.) 	<p>Pritisak vršnjaka – Učini nešto da ostaneš svoj www.naklada-mosta.hr Projekt građanin - istraživanje uzroka i posljedica bulimije i anoreksije kod mladih - korištenje dostupnih informacija na internetu, intervjuiranje stručnjaka za poremećaje u prehrani, ispitivanje javnog mnijenja drugih učenika u školi anketiranjem, analiza i interpretiranje podataka, izrada zaključaka i preporuka</p>
Gospodarska Poduzetnička Profesionalna orijentacija Antikorupcijska Zaštita potrošača Volontiranje i razvoj socijalne solidarnosti Ekološka	<ul style="list-style-type: none"> - osposobljen je inicirati i upravljati projektom za rješavanje nekog problema u razredu, školi i okružju - zna što je osobno a što opće dobro i kako ovise jedno o drugom - sposoban je izraziti vlastita karijerna očekivanja - zna objasniti što je konzumerizam, kako se postaje žrtvom, te navesti vlastite strategije odolijevanja nagovorima i ponudama raznih izvora - organizira akcije pomoći i uključivanja učenika s teškoćama u razredu - zna što je novac i racionalno ga koristi - procjenjuje i povezuje estetka uređenja prostora i okoliša s kvalitetom življenja 	<p>Modul gospodarstvo, poduzetništvo i civilni sektor Klaus Berger, Smjernice za radionicu budućnosti. www.azoo.hr Modul zaštite potrošača: Područje zdravlja, Područje upravljanja financijama, Područje usluga i socijalna odgovornost, Područje zaštite okoliša i održivog razvoja</p>
Kulturološka - identitetna - interkulturalna	<ul style="list-style-type: none"> - sposoban je odrediti svoju ulogu i ulogu građana i vlasti u očuvanju kulturne baštine svoga kraja u odnosu na gospodarski razvoj - zna predstaviti raznolikost Republike Hrvatske - zna navesti primjere međusobnih utjecaja različitih kultura (hrana, glazba, arhitektura, odijevanje i drugo) 	<p>Web portal Hrvatska kulturna baština – kulturološke cjeline, zbirke, ustanove, kulturološki vremeplov Stari hrvatski časopisi – portal digitaliziranih časopisa</p>

TREĆI CIKLUS, 7. do 8. RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE

CILJ: : Produbiti i znati primjenjivati prethodno stečena znanja i vještine, te iskazivati stavove koji se odnose na dimenzije građanske kompetencije koje su spiralno-razvojno postavljene. Završavanjem osmog razreda učenik će ovladati metodologijom projektnog planiranja radi rješavanja važnih problema društvene zajednice, imati razvijenu domovinsku i europsku osviještenost, karakter, te prepoznati i zaštititi vlaste interese, zastupati interese društvene zajednice, razumjeti sebe, druge i drugačije.

Poznavati demokratske procese u Hrvatskoj, Europi i šire, uspoređivati ih međusobno te zauzeti kritički stav i iznositi vlastita stajališta, razvijati participativnu komunikaciju i dijalog između djece i odraslih temeljen na obostranom povjerenju i uvažavanju. Znati obrazložiti i izraziti vlastito mišljenje o značaju obiteljskog, zavičajnog, domovinskog, europskog i globalnog okruženja na kvalitetu ukupnog čovjekova življenja. Solidarno će djelovati u vlatitom okružju u odnosu na čovjeka, društvo i prirodu. Imat će viziju o vlastitoj budućnosti.

PODRUČJA OSTVARIVANJA: hrvatski jezik, strani jezik, matematika, priroda, povijest, geografija, vjeronauk, biologija, kemija, fizika, likovna kultura, glazbena kultura, tjelesna i zdravstvena kultura, sat razrednog odjela, izvannastavne aktivnosti, inovativni projekti škole i društvene zajednice, akcije solidarnosti škole i društvene zajednice.

VRIJEME: sat vremena tjedno, odnosno 35 sati godišnje, međupredmetno, koristeći postojeće teme u predmetima, kroz izvannastavne aktivnosti, module, projekte, s mogućnošću izbornog predmeta 1 sat tjedno.

NAČINI ISKUSTVENOG UČENJA I POUČAVANJA GRAĐANSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA

Građanska znanja, vještine i stavovi razvijaju se na način da se učenici dovode u situacije u kojima promišljaju, prosuđuju, procjenjuju, rješavaju moralne dvojbe, osvjedočuju se kroz vlastito činjenje i tako iznutra razvijaju svoje stavove i vrijednosti. Uloga nastavnika je majeutička, na temelju pitanja, odgovora i iskustava vodi učenika do stvaranja vlastitih zaključaka

Predmetni učitelj implementira teme građanskog odgoja i obrazovanja u svoj nastavni plan i program tako da ih povezuje s postojećim predmetnim temama. To čini u suradnji s ostalim predmetnim učiteljima i stručnim suradnikom/suradnicima kao i vanjskim suradnicima, ustanovama i civilnim sektorom.

Na satovima razrednika mogu se koristiti radionice. Iskustveno učenje u izvannastavnim aktivnostima kroz inovativne projekte škole i društvene zajednice, npr. Projekt građanin te akcije solidarnosti škole i društvene zajednice. Prikladne aktivnosti za razvijanje kompetencija građanskog odgoja i obrazovanja mogu biti i; izbori za vijeće učenika, izbor predsjednika razreda, humanitarni rad i kreativne radionice, istraživanja drugih kultura, obilježavanja prigodnih događanja, spomen-akcija I u mom gradu Vukovar svijetli, Dan narcisa, akcija dijete s posebnim potrebama je moj prijatelj, volontiranje, pružanje vršnjačke pomoći, uređivanje i zaštita okoliša, posjete dječjim domovima, dječjim bolničkim odjelima, posjet i pomoć staračkim domaćinstvima, razredna i školska štednja, vježbanje komunikacijskih vještina posebice mirnog rješavanja sukoba, radionice s roditeljima, slušanje, govorenje, rasprava.

SEDMI RAZRED

DIMENZIJE GRAĐANSKE KOMPETENCije	ISHODI Učenik/učenica	IZVORI UČENJA I POUČAVANJA
Politička	<ul style="list-style-type: none"> - zna procese donošenja zakona i ulogu Hrvatskog sabora u njihovu donošenju - zna koja je parlamentarna stranka ili koalicija stranaka na vlasti? - zna što su višestranački parlamentarni izbori - osposobljen je za rješavanje problema lokalne zajednice oblikovanjem i predlaganjem javne politike nadležnim tijelima vlasti - zna navesti ključne elemente povijesti hrvatskog naroda u stvaranju države i objasniti značaj domovinskog rata - zna imena dosadašnjih predsjednika Republike Hrvatske i sadašnjeg predsjednika, predsjednika/ce Vlade i Sabora RH - koristi intelektualne alate za procjenu dužnosti, ovlasti, povlastica i ograničenja položaja vlasti zbog kvalitetnih izbora osoba koje se kandidiraju za određeni položaj vlasti 	<p>Kronologija najvažnijih događaja u Hrvatskom saboru. ur. dr. Željko Sabol, www.azoo.hr</p> <p>Vinodolski zakonik, Dubrovački statuti, statuti slobodnih hrvatskih gradova, Poljički statuti, Krčki statuti i odredbe o zaštiti žena od nasilja i dr.</p> <p>Projekt građanin, isto</p> <p>Hrvatsko-američke veze (1778.-1808.) James Adomanis, Maryland Center for Civic Education (2008.) www.azoo.hr</p>
<p>Društvena</p> <p>Komunikacijske vještine</p> <p>Upravljanje sukobima</p> <p>Upravljanje emocijama</p> <p>Upravljanje učenjem</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ima razvijene komunikacijske vještine koje omogućavaju vlastito izražavanje i promiču učinkovitu razmjenu znanja, vještina i stavova - ima razvijeno etičko djelovanje vođeno načelima iz društveno priznatih pravnih ili običajnih normi, moralnih ili vjerskih sustava - zna koje su mogućnosti ponašanja u sukobu i transformira ih - prepoznaje i dovodi u ravnotežu svoje osjećaje - pokazuje otpornost na provokacije, ne uključuje se u neželjeno, rizično i neetično ponašanje - razumije i zastupa vlastite i tuđe vrijednosti i osjećaje - donosi odgovorne odluke, postavlja kratkoročne i dugoročne ciljeve učenja, planira ishode - prakticira timski rad 	<p>Humane vrednote -Modul komunikacijskih vještina, upravljanja sukobima, emocijama, učenjem, isto</p> <p>Academic and social-emotional learning, Maurice J Elias, International Bureau of Education http://www.ibe.unesco.org www.azoo.hr/programi</p> <p>Za svemire (2000.), Maja Uzelac, Mali korak, Zagreb</p> <p>materijali dostupni na www.azoo.hr - Znati kako djelovati – komunikacijske vještine, izgradnja i očuvanje zdravih i poticajnih odnosa prema pojedincima i grupama, pošteno pregovaranje u rješavanju konfliktnih situacija, solidarnost, radionice miroljubivog rješavanja sukoba</p> <p>Vježbe za razvijanje karaktera; sedam stupova karaktera - pouzdanost, poštovanje, odgovornost, poštenje, brižnost, građanska svijest, društvena zauzetost www.azoo.hr</p> <p>Bašić, Hudina, Žižak (2005.) Integralna metoda</p>
<p>Ljudsko-pravna</p> <p>Humanitarno pravo</p> <p>Ravnopravnost spolova</p> <p>Suzbijanje trgovanja ljudima</p>	<ul style="list-style-type: none"> - zna navesti temeljna ljudska prava, slobode i odgovornosti - ima razvijen stav o vrijednosti života i pravu svake osobe na dostojanstven život - zna što su stereotipi, predrasude i diskriminacija - zna okolnosti i razloge osnivanja Crvenoga križa - zna ulogu Ženevskih konvencija u zaštiti ranjenika i bolesnika u oružanim sukobima na kopnu i na moru, u postupanju s ratnim zarobljenicima, u zaštiti civilnog stanovništva u vrijeme rata - zna opisati povijest borbe za ženska prava te mijenjanje položaja žena kroz povijest - zna imena i zasluge slavni žena kroz povijest - zna doprinos i stradalništvo žena u Domovinskom ratu - prepoznaje rizične situacije po vlastitu sigurnost, zamke traženja posla preko oglasa - zna što je dječja prostitucija, uzroke i posljedice 	<p>Europska konvencija o ljudskim pravima</p> <p>Ženevske konvencije</p> <p>Haške konvencije www.azoo.hr</p> <p>Spome-akcija <i>I u mom gradu Vukovar svijetli</i></p> <p>Dan sjećanja na žrtve Holokausta</p> <p>S. Glavašević, Priče iz Vukovara</p> <p>D.Rehak, 2003. Život za Domovinu, Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora</p> <p>Living in democracy CoE EDC/HRE, Lesson plans, Volume III, 112 – 137</p> <p>Modul humane vrednote</p> <p>Maurice J. Elias, Academic and social-emotional learning. International Bureau of Education, http://www.ibe.unesco.org</p>

<p>Gospodarska</p> <p>Poduzetnička Profesionalna orijentacija Antikorupcijska Zaštita potrošača Volontiranje i razvoj socijalne solidarnosti</p> <p>Ekološka</p>	<ul style="list-style-type: none"> - razumije procese globalizacije, ulogu multinacionalnih kompanija, te uvjete očuvanja i razvoja hrvatskog gospodarstva - zna zastupati i braniti vlastite interese, interese svoje sredine i R H u procesima globalizacije - zna da volontiranje nije usko vezano za vlastitu školsku i mjesnu razinu već da postoje organizirane akcije na međunarodnoj i svjetskoj razini, te koji su oblici volontiranja i dobrotvornog rada i djelovanja - rješava probleme na kreativan način, iznalaženjem alternativnih mogućnosti koje vode prevladavanju zapreka - zna odrediti što je korupcija i zašto je štetna za pojedinca i društvo te razlikuje moralne i zakonske aspekte korupcije - prati zbivanja u okolišu i pokreće akcije zaštite okoliša kroz suradnju škole i društvene zajednice kod nadležnih predstavnika vlasti, nevladinih organizacija 	<p>Modul gospodarstvo, poduzetništvo i civilni sektor Smjernice za radionicu budućnosti. (2010) Klaus Berger, priredeno u organizaciji Agencije za odgoj i obrazovanje, www.azoo.hr Obrazovanjem protiv korupcije.(2010) B. Ančić, M. Bajkuša, K. Ivče, I. Miškulin, E. Pijaca Izdavač Forum za slobodu odgoja Modul zakon u razredu, vladavina prava i suzbijanje korupcije Modul volontiranje i razvoj socijalne solidarnosti Akcija solidarnost na djelu Modul zaštite potrošača: Priručnici i udžbenici. Područje zdravlja, Područje upravljanja financijama, Područje usluga i socijalna odgovornost, Područje zaštite okoliša i održivog razvoja Klaus Berger, Smjernice za radionicu budućnosti. www.azoo.hr</p>
<p>Kulturološka</p> <p>- identitetna - interkulturalna</p>	<ul style="list-style-type: none"> - povezuje i ima viziju stavljanja kulturne baštine u funkciju društvenog i gospodarskog razvoja svoga kraja - prepoznaje i suzbija predrasude većinske nacije prema nacionalnim manjinama a nacionalne manjine prema većinskoj naciji - prakticira interkulturalnu komunikaciju kroz različite komunikacijske tehnologije 	<p>Web portal Hrvatska kulturna baština – kulturološke cjeline, zbirke, ustanove, kulturološki vremeplov</p> <p>Modul razvoj karaktera, identiteta, interkulturalnosti suzbijanje predrasuda prema nacionalnim manjinama i nacionalnih manjina prema većini</p> <p>Ustavni zakon o ljudskim pravima i pravima nacionalnih manjina</p>

OSMI RAZRED

DIMENZIJE GRAĐANSKE KOMPETENCIJE	ISHODI Učenik/učenica	IZVORI UČENJA I POUČAVANJA
Politička	<ul style="list-style-type: none"> - zna koji su modeli demokracije - zna što je i zašto građanska kultura zahtjeva poštenje, samopoštovanje, poštovanje mišljenja drugih i obvezu na istinu i pravednost - zna zašto su građanska uljudnost, čestitost i vjerodostojnost osnova za ustavnu demokraciju - zna objasniti utjecaj povijesnih događaja i pojedinaca na oblikovanje hrvatskog društva te značaj domovinskog rata - zna opasnosti hegemonističkih i totalitarnih ideologija u raznim povijesnim savezima koje je sklapala Hrvatska te važnost očuvanja nacionalnog identiteta - razlikuje obilježja i razdoblja parlamentarima i razdoblja diktature - zna objasniti ulogu i odgovornost malih i velikih naroda za razvoj demokracije kroz povijest i danas - zna objasniti povijest razvoja hrvatske državne vlasti, povijest ustavnosti hrvatske države, značenje suverenosti naroda - zna obrazložiti razloge podjele vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudbenu - zna kada su provedeni višestranački demokratski izbori u Hrvatskoj, konstituiran demokratski Sabor i donesen Ustav Republike Hrvatske - zna o čemu govori Ustavni zakon o ljudskim pravima i pravima nacionalnih manjina - zna zašto je Republika Hrvatska Ustavom određena kao socijalna država - zna kako je društvena solidarnost ugrađena u hrvatske zakone - zna zašto treba poštovati vlastitu državu a vlast procjenjivati prema tome koliko štiti interese građana i ispunjava predizborna obećanja 	<p>Izrada etičkog kodeksa razreda i škole; Ksenija Matuš www.azoo.hr</p> <p>Modul Osnove demokracije: Što je ustavna državna vlast?</p> <p>Kako organizirati državnu vlast da bi se izbjegla zlouporaba moći?</p> <p>Kako koristimo naš status građanina u ustavnoj demokraciji?</p> <p>Materijali za nastavnike za odgoj i obrazovanje za demokraciju (Vijeće Europe, EDC/HRE, Volume I, str. 51</p> <p>Konferencije, Simuliranje ogranaka vlasti i donošenja odluka, priprema govora, suradničko učenje u malim grupama, posjete muzejima, traženje i proučavanje povijesnih izvora, saslušanja i dr.</p>
<p>Društvena</p> <p>Komunikacijske vještine</p> <p>Upravljanje sukobima</p> <p>Upravljanje emocijama</p> <p>Upravljanje učenjem</p>	<ul style="list-style-type: none"> - zna objasniti ulogu hrabrog pojedinca u društvu kroz povijest i danas - ima razvijene društvene komunikacijske vještine i etička načela koja se temelje na društvenoj solidarnosti i uključenosti u društvo - ima razvijene intelektualne, analitičke i komunikacijske vještine za rješavanje problema, za izražavanje vlastitih stavova i razumijevanje stavova drugih. - ima razvijenu sposobnost samoobuzdavanja u sukobu i partnerski rješava probleme - prakticira otpornost na provokacije i ne uključuje se u neželjeno, rizično i neetično ponašanje - ima razvijene građanske vrijednosti samopouzdanja, odgovornosti, brižnosti i zauzetost za druge i vještine koje promiču akademsko i socio-emocionalno učenje - razumije povezanost ulaganja u vlastito formalno, neformalno i informalno učenje kao doprinos zapošljivosti 	<p>Humane vrednote -Modul komunikacijskih vještina, upravljanja sukobima, emocijama, učenjem Priručnik za nastavnike i radni materijali za učenike: HCK, www.azoo.hr www.hck.hr</p> <p>Na putu mira (1999) Franjevački institut za kulturu mira</p> <p>Karakter je važan – sedam stupova karaktera - pouzdanost, poštovanje, odgovornost, poštenje, brižnost, građanska svijest, društvena zauzetost. Vježbe za razvijanje karaktera, www.azoo.hr</p> <p>Bašić, Hudina, Žizak (2005.) Integralna metoda</p>
<p>ljudsko-pravna</p> <p>Humanitarno pravo</p> <p>Ravnopravnost spolova</p>	<ul style="list-style-type: none"> - zna da ljudska prava osiguravaju život u dostojanstvu svakoj osobi - zna kakva je veza između ljudskih prava i zakona – npr., pravo na obrazovanje, na obitelj, zdravstvenu zaštitu i druga - zna navesti primjere kršenja ljudskih prava i zastupati prava učenika s teškoćama - osposobljen je prepoznati stereotipe, predrasude i diskriminatorno ponašanje kod sebe i drugih 	<p>Modul Osnove demokracije – Living in democracy, Vijeće Europe, EDC/HRE, Volume I, str. 51)</p> <p>Europska konvencija o ljudskim pravima</p> <p>Ženevske konvencije</p> <p>Haške konvencije www.azoo.hr</p> <p>Spomen-akcija <i>I u mom gradu Vukovar svijetli</i></p>

<p>Suzbijanje trgovanja djecom</p>	<ul style="list-style-type: none"> - zna zašto je ljudsko dostojanstvo središnja vrednota ljudskih prava i da uključuje pravne, filozofske, etičke i religijske aspekte - zna da se ljudsko dostojanstvo u pravnoj normi iskazuje pojmovima jednakost i sloboda -kritički analizira modne trendove i nametnute standarde idealnog muškarca i žene orijentirane na isticanje tjelesnog izgleda i zna objasniti posljedice (poremećaji prehrane) - ima razvijenu samosvijest, kritički odnos i otpornost prema medijima, vršnjačkim grupama i pojedincima - zna objasniti značenje pojmova seksizam, spolno uznemiravanje, zlostavljanje, diskriminacija po spolu - zna mjere samozaštite u društvenom okruženju i na internetu od mogućih rizičnih situacija zaštititi se od rizičnih situacija na naturalnim putovanjima -iskazuje vlastita stajališta o pornografiji, prostituciji, ovisnostima, nasilju 	<p>Dan sjećanja na žrtve <i>Holokausta</i> S. Glavašević, Priče iz Vukovara D.Rehak, 2003. Život za Domovinu, Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora, Modul za razvoj ravnopravnosti spolova Modul suzbijanje trgovanja ljudima Istraživanje: povijesni izvori o muškoj i ženskoj svakodnevnici prije i poslije drugog svjetskog rata (ekonomska kriza i nezaposlenost)</p>
<p>Gospodarska</p> <p>Poduzetnička</p> <p>Profesionalna orijentacija</p> <p>Antikorupcijska</p> <p>Zaštita potrošača</p> <p>Volontiranje i socijalna solidarnost</p> <p>Ekološka</p>	<ul style="list-style-type: none"> - razumije koncept održivog razvoja i kako čovjek utječe na njega kroz znanstvenu, gospodarsku, društvenu, kulturološku, političku i druge djelatnosti - razlikuje privatne, javne i državne službe i fondove - povezuje društveno-humanistička, matematička, informatička, prirodoslovna i kulturološka znanja radi razvoja projekata i aktivne uključenosti u rješavanje građanskih, društvenih, gospodarskih ili kulturoloških problema u društvenom okruženju te doprinosi održivom razvoju - prepoznaje vlastite sposobnosti i planira karijerni razvoj -zna što je odgovorna potrošnja u odnosu na zdravlje, upravljanje financijama, obiteljsku i društvenu odgovornost, zaštitu okoliša i racionalno upravljanje dobrima - organizira volonterske akcije solidarnosti te pruža vršnjačku pomoć - zna važnost čuvanja prirodnog nacionalnog bogatstva u RH (more, rijeke, obala, šume idr.) - zna što je genetski modificirana hrana, analizira njezinu ulogu u stjecanju profita , utjecaja na prirodu i zdravlje 	<p>Modul gospodarstvo, poduzetništvo i civilni sektor Inovativni projekti škola iz prirodoslovno-tehničkog područja u suradnji s gospodarskim tvrtkama i razvojnim centrima Modul zaštite potrošača: Područje zdravlja, područje upravljanja financijama, područje usluga i socijalna odgovornost, Područje zaštite okoliša i održivog razvoja Modul zakon u razredu, vladavina prava i suzbijanje korupcije - Usporedna analiza zakona o mirovinskom osiguranju, zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti, obrazovanju te izrada prezentacije o uključenosti načela društvene solidarnosti Klaus Berger, Smjernice za radionicu budućnosti. www.azoo.hr Akcija Lijepa naša</p>
<p>Kulturološka</p> <p>- identitetna</p> <p>- interkulturalna</p>	<ul style="list-style-type: none"> - razvija inovativne načine zaštite kulturološke baštine, oživljavanja i upotrebe u gospodarskom razvoju, prije svega turizmu - zna što je kulturološka globalizacija (globalna kolonizacija kroz masovne medije) i njezin učinak na pojedinca kroz masovnu kulturu, kulturnu industriju, popularnu kulturu i sl. - inovativnim projektima pridonosi očuvanju kulturološke različitosti u svijetu i očuvanju održivog razvoja - ima razvijen kulturološki identitet i interkulturalnu kompetenciju, poznaje i poštuje kulture manjinskih naroda a manjinski poznaju i poštuju kulturu većinskog naroda -zna navesti materijalnu i nematerijalnu hrvatsku kulturnu baštinu upisanu u UNESCO-vu svjetsku baštinu - istražuje hrvatske velikane znanosti i umjetnosti koji su pridonijeli svjetskom napretku, kao i strance koji su doprinijeli hrvatskom napretku 	<p>Modul razvoja identiteta i interkulturalnosti - suzbijanje predrasuda prema nacionalnim manjinama i nacionalnih manjina prema većini Web portal Hrvatska kulturna baština – kulturološke cjeline, zbirke, ustanove, kulturološki vremeplov Stari hrvatski časopisi – portal digitaliziranih časopisa Nematerijalna dobra upisana na UNESCO reprezentativnu listu baštine svijeta http://kultura.hr Životopisi i djela: Ruđer Bošković, Marko Marulić, Marko Polo, Ivan Meštrović, Ladislav Ružička, Eduard S. Penkala, Dragutin Kramberger, Vučetić, Nikola Tesla i drugi</p>

ČETVRTI CIKLUS, 1. do 4. RAZRED SREDNJIH ŠKOLA

CILJ: nastaviti sustavno razvijanje znanja, vještina i stavova o dimenzijama građanske kompetencije koje su u kurikulumu spiralno-razvojno postavljene: prepoznaje i koristi jake strane svoje osobnosti i osposobljenosti, može upravljati učenjem, emocijama i ima razvijene komunikacijske i participativne vještine i etičko djelovanje. Osposobljen je za odgovorno planiranje prioriteta u privatnom i profesionalnom životu, povezujući vlastitu poduzetnost s ostvarenjem svojih planova. Ima razvijenu domovinsku i europsku osviještenost u odnosu na zajedničke vrijednosti. Osposobljen za razumijevanje i sudjelovanje u globalnim procesima. na načelima održivog razvoja. Sposoban objasniti društvene uzroke nasilja, ekoloških katastrofa, siromaštva, korupcije, trgovanja ljudima i organima, prostitucije, posebice dječje, kritički se odnositi prema predrasudama različite vrste, medijima, zlorabama vlasti. Opismenjen za razumijevanje financijskog poslovanja, planiranje usklađenog življenja u odnosu na prihode i rashode, zna osnove kreditnog poslovanja i građanskih transakcija. Sposoban solidarno djelovati u vlastitom okruženju u odnosu na čovjeka i prirodu.

PODRUČJA OSTVARIVANJA

Predmet građanski odgoj i obrazovanje uvodi se kao obvezan predmet umjesto predmeta Politika i gospodarstvo. Trajanje provođenja je dvije školske godine. Sadržaji predmeta Politike i gospodarstva integrirani su u Građanski odgoj i obrazovanje.

Pored jezgrovnog predmeta u 1. i 2. Razredu gimnazija i strukovnih škola, ostvaruje se i kao izborni predmet te međupredmetno: hrvatski jezik, strani jezik, povijest, geografija, vjeronauk, likovna i glazbena kultura, matematika, biologija, fizika, kemija, tjelesna i zdravstvena kultura, u strukovnim školama strukovni predmeti, sat razrednika, izvannastavne aktivnosti, inovativni projekti i akcije solidarnosti škole, lokalne, državne, europske razine.

VRIJEME

Obvezni predmet u 1. i 2. razredu gimnazija i strukovnih škola, 1 sat tjedno ili 35 godišnje.

U 3. i 4. razredu učenici primjenjuju stečene kompetencije iz područja građanskog odgoja kroz projekte i sudjelovanje u različitim aktivnostima. Iskustveno učenje kroz inovativne i poduzetničke projekte naročito je važno u ovom ciklusu i planira se godišnje unutar školskog kurikuluma.

KADROVSKI UVJETI

Građanski odgoj i obrazovanje u statusu obveznog predmeta ostvaruju nastavnici koji su bili redovito zaposleni i ostvarivali program politike i gospodarstva.

IZVORI I NAČINI ISKUSTVENOG UČENJA I POUČAVANJA

Građanska znanja, vještine i stavovi razvijaju se na način da se učenici dovode u situacije u kojima promišljaju, prosuđuju, procjenjuju, rješavaju moralne dvojbe, osvjedočuju se kroz vlastito činjenje i tako iznutra razvijaju svoje stavove i vrijednosti. Uloga nastavnika je majeutička, na temelju pitanja, odgovora i iskustava vodi učenika do stvaranja vlastitih zaključaka.

Predmetni nastavnik planira realizaciju ciljeva i ishoda Građanskog odgoja i obrazovanja s drugim nastavnicima koji ga provode kao međupredmetnu temu.

Provedba predmeta ostvaruje se osim nastave i kroz izvannastavne i izvanškolske aktivnosti, pokretanjem i sudjelovanjem u inovativnim projektima škole i društvene zajednice i u suradnji s lokalnim gospodarstvom, istraživačkim razvojnim centrima, predstavnicima političke i sudbene vlasti, humanitarnim i vjerskim organizacijama, civilnim sektorom i ostalima.

Prikladne aktivnosti za razvijanje kompetencija građanskog odgoja i obrazovanja u ovome odgojno obrazovnom ciklusu imaju naglasak na aktivnom sudjelovanju učenika u projektima, kao i na njihovom planiranju: izbori za vijeće učenika, izbor predsjednika razreda, projekti volonterskog rada i drugog djelovanja na unapređenju kvalitete življenja u zajednici, izrada pravilnika o zaštiti ljudskih prava i mjera za prekršitelje, vođenje dnevnika za analizu medijskih izvješća kršenju ljudskih prava na lokalnoj, državnoj i globalnoj razini, sudjelovanje u kreiranju i provedbi demokratskih načela u školi i široj zajednici, mirno rješavanje sukoba, aktivno slušanje i refleksija, argumentirano raspravljanje, pisanje peticije, izrada upitnika za anketiranje ciljanih skupina o nekim štetnim pojavama, predrasudama i događajima u vlastitom okruženju, Hrvatskoj, Europi i svijetu.

Sudjelovanje u obilježavanju prigodnih događanja, spomen-akcija I u mom gradu Vukovar svijetli, Spomen-dan Holokausta, Dan ljudskih prava, Dan prava djeteta, Majčin dan, Dan narcisa, Dan bijelog štapa, Međunarodni dan obitelji, Dan grada, Dan volontera, Dan domovinske zahvalnosti, i drugo.

Kroz istraživanje i usporedbe razvoja elemenata demokracije i ljudskih prava na hrvatskim i međunarodnim prostorima zastupati neuništive težnje pojedinca i naroda za pravdom i pravednošću, slobodom, solidarnosti i jednakosti prava, te analizirati posljedice njihova kršenja.

PRVI RAZRED

DIMENZIJE GRAĐANSKE KOMPETENCIJE	ISHODI Učenik/učenica:	IZVORI UČENJA I POUČAVANJA
Politička	<ul style="list-style-type: none"> - zna navesti i objasniti pojam politike, oblike političkih sustava, ulogu zakonodavne, sudbene i izvršne vlasti, političkih stranaka i organizacija civilnoga društva - zna što je što je distributivna, korektivna i proceduralna pravda - zna što je ustavna vlast i kako se njome osiguravaju vladavina zakona/prava, zaštita individualnih prava, ograničuje intervencija vlasti u život građana, štite vlastita prava pred neovisnim sudom u slučaju državnog presezanja - zna važnost zakona i nužnost njihova poštivanja, te vrste pravne, društvene i moralne odgovornosti - zna da kritička evaluacija (ne)pravednosti društvenih struktura na nacionalnoj, europskoj i međunarodnoj razini ovisi o osposobljenosti građana da razmišljaju moralno - zna navesti korake u građanskom i kaznenom sudbenom postupku te sličnosti i razlike u kontinentalnom i anglosaksonskom pravnom sustavu - zna procijeniti ulogu i doprinos malih naroda za razvoj demokracije u Europi i svijetu kroz povijest i danas - promišlja, prati, argumentira i dokumentira prednosti i nedostatke ulaska Republike Hrvatske u Europsku uniju - poznaje izborni zakon i demokratsku izbornu proceduru za parlamentarne, predsjedničke ili lokalne izbore i referendum, prati, dokumentira i prosuđuje je li je tijekom simuliranih izbora sukladan zakonu - zna što je Ustavni sud Republike Hrvatske i njegova nadležnost - zna ustavna prava građana na temelju kojih mogu podnositi prijedloge, predstavke i prigovore nadležnim tijelima vlasti i Ustavnom sudu RH 	<p>prof.dr. Nenad Zakošek, Politički sustav Hrvatske (2002.) Fakultet političkih znanosti, Zagreb Living in democracy, CoE EDC/HRE lesson plans for lower secondary level, str. 140 -150 Propitivanje vrsta odgovornosti - pravne, društvene i moralne odgovornosti koje imaju pojedinci.u ulozi građana u društvu, pronalaženje primjera odgovornosti u medijima, povijesnim ličnostima i sl., istraživanje njihovih postupaka, analiziranje moralnih dvojbi, kritička evaluacija Modul zakon u razredu – prema kulturi vladavine prava. Priručnik za simulirano suđenje (2011.) www.azoo.hr Udžbenik Osnove demokracije: Vlast, pravda, odgovornost, privatnost (2010.) str. 34. – 47.</p> <p>Pascal Fontaine (2006) Europska unija u 12 lekcija, www.mvpei.hr</p> <p>Izborni zakoni Republike Hrvatske - za Sabor, predsjednika, lokalnu upravu i samoupravu Simuliranje izbora</p>
Društvena Komunikacijske vještine Upravljanje sukobima Upravljanje emocijama Upravljanje učenjem	<ul style="list-style-type: none"> - osposobljen za empatijski i asertivan dijalog - poznaje dinamiku grupnog rada, koristi metode suradničkog, radioničkog, interaktivnog i participacijskog učenja, razvija grupni identitet razreda - zna što je mirenje, kada se primjenjuje, tko je izmiritelj - ima kritički odnos prema vlastitim nasilnim postupcima, onima u svom okružju te razumije međusobnu odgovornost - zna strukturne elemente sukoba, vrste sukoba, konfliktne situacije i postupke prevladavanja - upravlja emocijama i preuzima odgovornost za vlastite osjećaje i postupke - pokazuje samopouzdanje, samopoštovanje i poštovanje drugog, razumijevanje sebe i drugih - zna da nije dopušteno kršiti pravo druge osobe na informirane izbore nametanjem vlastitog mišljenja - ima razvijene vještine kritičkog i kreativnog mišljenja potrebnog za rješavanje problema, donošenje odluka i cjeloživotno učenje 	<p>Dr.sc. Vini Rakić i sur. (2001.) Moje odlučno DA i moje dlučno NE Humane vrednote -Modul komunikacijskih vještina, upravljanja sukobima, emocijama, učenjem Priručnik za nastavnike i radni materijali za učenike: HCK, www.azoo.hr, www.hck.hr Vježbanje procesa mirenja, umijeća transformiranja sukoba, igre uloga, vježbe u paru prema pisanim scenarijima, refleksija o stečenom iskustvu Tekst: Maja Uzelac, www.azoo.hr</p> <p>Bašić, Hudina, Žižak (2005.) Integralna metoda</p>

<p>Ljudsko-pravna</p> <p>Humanitarno pravo</p> <p>Ravnopravnost spolova</p> <p>Suzbijanje trgovanja ljudima</p>	<ul style="list-style-type: none"> - zna navesti temeljna ljudska prava i kako su ona zaštićena zakonima - zna temeljne vrednote Ustava RH - zna objasniti ulogu Međunarodnog zakona o ljudskim pravima - zna što znači ratificiranje konvencija u odnosu na zakonodavstvo republike Hrvatske - zna objasniti zašto je uz Ustav Republike Hrvatske donesen i Ustavni zakon o ljudskim pravima i pravima nacionalnih manjina - zna kako se stvara društvena kohezija za pomoć potrebitima u slučaju oružanih i drugih sukoba, elementarnih nepogoda i katastrofa - zna objasniti i iskazati rodno-spolnu ravnopravnost i nediskriminacijsko ponašanje - prepoznaje i vrednuje povijesnu i društvenu uvjetovanost različitog položaja muškaraca i žena - zna objasniti važnost obitelji za pojedinca i društvo - poznaje pravnu odgovornost roditelja u situacijama razvoda braka, te važnost postupanja u interesu djeteta - zna prepoznati i navesti razne oblike zlostavljanja, iskorištavanja i trgovanja ljudima i djecom 	<p>Ustav Republike Hrvatske</p> <p>Modul Simulirano suđenje, vladavina prava i suzbijanje korupcije - Priručnik za nastavnike i nast. materijali za učenike</p> <p>Priručnik za nastavnike Istraživanje humanitarnog prava (2004)</p> <p>Konvencija o pravima djece, Obiteljski zakon, Opća deklaracija o ljudskim pravima, Europska konvencija o ljudskim pravima, Konvencija o pravima osoba s invaliditetom, Konvencija VE o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja</p> <p>Ženevske konvencije</p> <p>Haške konvencije www.azoo.hr</p> <p>Spome-akcija <i>I u mom gradu Vukovar svijetli</i></p> <p>Dan sjećanja na žrtve Holokausta</p> <p>S.Glavašević, Priče iz Vukovara</p> <p>D.Rehak, 2003. Život za Domovinu, Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora</p>
<p>Gospodarska</p> <p>Poduzetnička</p> <p>Profesionalna orijentacija</p> <p>Antikorupcijska</p> <p>Zaštita potrošača</p> <p>Volontiranje i socijalna solidarnost</p> <p>Ekološka</p>	<ul style="list-style-type: none"> - zna koji su nacionalni gospodarski interesi i problemi Hrvatske - sposoban iskazati vlastitu viziju budućnosti i svoje mjesto u njoj - zna zastupati i braniti svoje interese, interese svoje sredine i Hrvatske - pokreće projekte suradnje škole i gospodarskih čimbenika radi primjene akademskih znanja i vještina, pronalazi inovativna tehničko-tehnološka rješenja - ima viziju održivog društvenog, gospodarskog i kulturološkog razvoja svoje sredine, Hrvatske, Europe i svijeta - zna objasniti i ocijeniti hrvatsku razvojnu politiku za gospodarstvo znanja - zna ulogu hrvatskog gospodarstva i poznaje osnove gospodarske strukture Europske unije: uloga fondova, šanse na europskom tržištu rada, znanja i inovacija, proizvoda i usluga, osposobljen je za konkurentsko natjecanje s ostalim Europljanima - zna odrediti pojam i oblike kapitala, pojam i svrhu burze, dionice i obveznice - zna što je državni proračun, kako se puni i njime raspolaže te ulogu poreza - zna do čega dovodi utaja poreza (korupcija, kriza, pad standarda, deficit, bankrot i sl.) - zna odrediti ulogu države u raspodjeli proračuna - zna kako potrošači mogu utjecati na kvalitetu i dostupnost privatnih i javnih usluga i koji je utjecaj privatizacije javnih usluga na živote potrošača - pokreće akcije i projekte zaštite okoliša na lokalnoj, nacionalnoj ili europskoj razini - poznaje temeljne odredbe Zakona o volonterstvu, dokumentira vlastita postignuća - sposoban kritički ocijeniti utjecaj reklama na život pojedinca i obitelji 	<p>Modul gospodarstvo, poduzetništvo i civilni sektor</p> <p>Inovativni projekti učenika iz prirodoslovno-tehničkog područja u suradnji s gospodarskim tvrtkama</p> <p>Hrvatska razvojna politika za gospodarstvo znanja: uloga tehničkih i biotehničkih znanosti (2000.)</p> <p>Modul zakon u razredu, vladavina prava i suzbijanje korupcije</p> <p>Nella Lonza, Anali Dubrovnik 44 (2006): 25-46 www.azoo.hr</p> <p>Natpis iz Kneževa dvora u Dubrovniku „Obliti privatorum publica curate“</p> <p>- njegova vrijednost nekad i danas i zašto on znači izraz građanske vrline i republikanskih vrijednosti?</p> <p>Modul zaštite potrošača. Priručnik za nastavnike, udžbenik za učenike (2010.) Područje zdravlja, Područje upravljanja financijama, Područje usluga i socijalne odgovornosti, Područje zaštite okoliša i održivog razvoja</p> <p>Zakon o volonterstvu (2007)</p> <p>Klaus Berger, Smjernice za radionicu budućnosti (2010.). www.azoo.hr</p>
<p>Kulturološka</p> <p>- identitetna</p> <p>- interkulturalna</p>	<ul style="list-style-type: none"> - zna kratko predstaviti Hrvatsku s njezinim glavnim turističkim, kulturološkim, geografskim, povijesnim i gospodarskim prednostima - zna što je međukulturni dijalog i kako se ostvaruje - zna što je Europska kulturna konvencija i čemu služi - pokreće akcije i projekte zalaganja mladih u zajednici na očuvanju kulturne, prirodne i krajobrazne zaštite radi gospodarskog i održivog razvoja - zna što je kulturno održivi razvitak 	<p>Web portal Hrvatska kulturna baština, Europska kulturna konvencija</p> <p>Bijela knjiga o međukulturnom dijalogu „Živjeti zajedno jednaki u dostojanstvu“ (2008) Vijeće Europe</p> <p>Nematrijalna dobra upisana na UNESCO reprezentativnu listu baštine svijeta http://kultura.hr</p> <p>Prof.dr.sc. Vjeran Katunarić, Kulturno održivi razvitak; u Hrvatska u 21. stoljeću, Strategija kulturnog razvitka http://kultura.hr</p> <p>Uredba o objavi Europske kulturne konvencije www.mzos.hr</p>

DRUGI RAZRED

DIMENZIJE GRAĐANSKE KOMPETENCije	ISHODI Učenik/učenica	IZVORI UČENJA I POUČAVANJA
Politička	<ul style="list-style-type: none"> - zna kako se i zašto razvijao hrvatski ustav, temelje njegova razvoja i poveznica s razvojem demokracije u europskom kontekstu - zna koji su glavni sastavni dijelovi Ustava i najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske i kakav su izazov i zadaća mladima - zna ustavne odrednice suvereniteta Republike Hrvatske u europskom kontekstu - zna koje su Ustavom zajamčene osobne i političke slobode i prava , gospodarska, socijalna i kulturna prava, te koji su europski i međunarodni instrumenti njihove zaštite - osposobljen je za kontekstualiziranje distributivne, korektivne i proceduralne pravde - zna ustrojstvo državne vlasti, ulogu Sabora, Predsjednika, Vlade, sudbene vlasti, koji su ugovorni odnosi s Europskom unijom - zna i može opisati osnove sustava Europske unije, njezinih tijela, ulogu Delegacije Europske unije u Hrvatskoj, ulogu zastupnika Hrvatske u Europskom parlamentu - upoznat s osnovama procedure donošenja odluka i zakona u EU - sudjeluje u razvoju demokratske građanske kulture na lokalnoj razini, u hrvatskom društvu, na europskoj i međunarodnoj razini - uočava i imenuje društvene probleme, zna i koristi demokratske metode njihova rješavanja - zna modele izbornih sustava, izborni sustav Hrvatske, propituje i argumentira prednosti i nedostatke - zna koja je uloga pučkog pravobranitelja, pravobraniteljice za djecu, pravobraniteljice za ravnopravnost spolova i pravobraniteljice za osobe s invaliditetom 	<p>Ustav Republike Hrvatske Statuti slobodnih hrvatskih gradova -Vinodolski zakonik, Dubrovački statuti, Poljički statuti, Krčki statuti i odredbe o zaštiti žena od nasilja i drugi CoE priručnik Living in democracy, EDC/HRE lesson plans, Volume III, str. 150-153 Projekt građanin - Jesam li dostatno pripremljen? Što trebam i mogu činiti na promicanju slobode, jednakosti, zaštite ljudskog dostojanstva, mirotvorstva, socijalne pravde, poštivanja prava čovjeka, ravnopravnosti spolova, nepovredivosti vlasništva, zaštite prirode i čovjekova okoliša, vladavine prava, demokratskog višestranačkog sustava? Akcije zalaganja mladih u zajednici Izborni zakoni Republike Hrvatske (za Sabor, predsjednika, lokalnu upravu i samoupravu) Zakon o pučkom pravobranitelju (NN 60/92) Zakon o pravobranitelju za djecu (NN 96/03) Pascal Fontaine (2006) Europska unija u 12 lekcija, www.mvpei.hr</p> <p>Simuliranje izbora prema izbornim modelima</p>
Društvena Komunikacijske vještine Upravljanje sukobima Upravljanje emocijama Upravljanje učenjem	<ul style="list-style-type: none"> - vlada vještinama kvalitetne komunikacije - zna navesti koja su pravila grupnog i suradničkog rada i koristi ih - razumije sukob kao problem koji treba riješiti i zna ga transformirati - primijenjuje pravila i proceduru mirenja (medijacije); - razumije vlastite reakcije u situacijama nasilja i stilove ponašanja u sukobu - pokreće akcije protiv nasilja u školi, susjedstvu i lokalnoj zajednici - izgrađuje međusobno povjerenje i prihvaćanje, unutar grupnu povezanost i pozitivan način mišljenja o sebi i drugima - upravlja emocijama i preuzima odgovornost za vlastite osjećaje - ima razvijeno samopouzdanje, samopoštovanje, neovisnost o tuđem mišljenju, ponašanjem pokazuje poštovanje prema svakoj osobi , sposoban kritički ocijeniti vlastita i tuđa ponašanja - ima razvijene koncepte i strategije cjeloživotnog učenja i sposobnost njihova transfera u promjenljivim akademskim, društvenim i osobnim kontekstima 	<p>Opća deklaracija o ljudskim pravima Humane vrednote -Modul komunikacijskih vještina, upravljanja sukobima, emocijama, učenjem Priručnik za nastavnike i radni materijali za učenike: HCK, www.azoo.hr , www.hck.hr Praktikum komunikacijskih vještina. Maja Uzelac, www.azoo.hr Bašić, Hudina, Žižak (2005.) Integralna metoda Obiteljski zakon (NN, 61/11) Zakon o ravnopravnosti spolova (NN, 82/08) Zakon o pravobranitelju osoba s invaliditetom (NN, 107/07)</p>
Ljudsko-pravna	<ul style="list-style-type: none"> - zna ustavna načela na kojima se zasniva pravdnost pravosudnog sustava - zna razloge i značaj presumpcije nevinosti u pravosudnom postupku - poznaje povijest borbe za pravo na presumpciju nevinosti od načela „kriv si dokaži nevinost“ do načela „svatko je nevin dok mu se pravomoćnom sudskom presudom ne 	<p>Modul zakon u razredu – prema kulturi vladavine prava i suzbijanja korupcije. Priručnik za simulirano suđenje (2011.) www.azoo.hr Europska konvencija o ljudskim pravima Ženevske konvencije</p>

<p>Ravnopravnost spolova</p> <p>Suzbijanje trgovanja ljudima</p>	<p>dokaže suprotno“</p> <ul style="list-style-type: none"> - zna objasniti pravo na nepovredivost doma te ljudska prava u kaznenom postupku - ima razvijen odgovoran odnos prema osobama istog i suprotnog spola - može iskazati sposobnost kritičkog mišljenja o rodno-spolnoj (ne)ravnopravnosti - ima razvijenu sposobnost ravnopravnog uključivanja u svim područjima života bez obzira na rodni identitet - zna da je rodna uloga muškaraca i žena društveno-povijesno uvjetovana - zna objasniti zašto države članice trebaju promicati pravila Međunarodnog humanitarnog prava u mirnodopskim uvjetima - zna prepoznati moguće opasne situacije prilikom nalaženja posla u inozemstvu, te akako se zaštititi (provjera informacija, uloga veleposlanstava RH) 	<p>Haške konvencije www.azoo.hr</p> <p>Spome-akcija <i>I u mom gradu Vukovar svijetli</i></p> <p>Dan sjećanja na žrtve <i>Holokausta</i></p> <p>S.Glavašević , Priče iz Vukovara</p> <p>D.Rehak, 2003. Život za Domovinu, Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora,</p> <p>Istraživanje humanitarnog prava, priručnik za nastavnike, Hrvatski Crveni križ (2007.)www.hck.hr, www.azoo.hr</p> <p><u>Istraživanje</u> o trgovanju ljudima - Prikupljanje podataka u medijima, na internetu, od službi traženja Crvenog križa, MUP-a - intervjuiranje, sastavljanje upitnika</p>
<p>Gospodarska</p> <p>Poduzetnička</p> <p>Profesionalna orijentacija</p> <p>Antikorupcijska</p> <p>Zaštita potrošača</p> <p>Volontiranje i razvoj socijalne solidarnosti</p> <p>Ekološka</p>	<ul style="list-style-type: none"> - zna zna napisati životopis i kako tražiti posao u Hrvatskoj i inozemstvu - zna što je tržište, koje su tržišne strukture, regulacije tržišta i prepoznaje nadležnosti pojedinih dionika za zdravo funkcioniranje tržišta (proizvođači, potrošači, trgovina, regulativna uloga države, promišlja i traži rješenja za uočene probleme) - zna analizirati i navesti prednosti i nedostatke liberalnog kapitalizma, multinacionalnih kompanija i opasnosti za gospodarstva malih zemalja koje nisu uspjele uspostaviti vlastiti model održivog razvoja - zna što je i koja je uloga novca, banaka, kredita, što su dionice i dionička društva - zna prepoznati oblike vlasništva, obrazložiti razliku između privatnih i javnih usluga te utjecaj potrošača na njihov razvoj i kvalitetu - zna raditi proračune za upravljanje osobnim financijama, ocjenjivati posljedice pri donošenju financijskih odluka, bankarske zakonitosti i rizik promjenjivih kamata i valutnih vrijednosti te procijeniti transakcijske rizike - zna što je marketing i marketinški splet- proizvod, cijena, plasman, promocija - zna što je upravljanje projektno-proizvodnim ciklusom, bilanciranje i planiranje - osposobljen je za pokretanje virtualnih ili stvarnih poduzetničkih projekata - zna koja je uloga poduzetnika a koja upravitelja (menadžera) - ima viziju vlastite budućnosti, obitelji i posla te povezuje održivi razvoj Hrvatske sa sinergijskim djelovanjem svih njezinih građana 	<p>Modul gospodarstvo, poduzetništvo i civilni sektor</p> <p>Modul zaštite potrošača, Priručnik za nastavnike, udžbenik za učenike (2009.), područje zdravlja, upravljanja financijama, usluga i socijalne odgovornosti, zaštite okoliša i održivog razvoja</p> <p>Inovativni projekti škola iz prirodoslovno-tehničkog područja u suradnji s gospodarskim tvrtkama i razvojnim centrima</p> <p>Hrvatska razvojna politika za gospodarstvo znanja: uloga tehničkih i biotehničkih znanosti (2000.)</p> <p>Klaus Berger, Smjernice za radionicu budućnosti. www.azoo.hr</p>
<p>Kulturološka</p> <p>- identitetna</p> <p>- interkulturalna</p>	<ul style="list-style-type: none"> - ima razvijenu europsku osviještenost, iskazuje interkulturalnu znatiželju - zna navesti europske dokumente koji ističu značaj čuvanja obilježja nacionalnog identiteta u procesima globalizacije - zna učinak i posljedice globalizacije - prepoznaje i cijeni sličnosti i razlike kulturnih vrijednosti u vlastitoj kulturi i drugim kulturama - zna kako su Zakonom o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara određena tradicijska kultura te materijalna i nematerijalna kulturna dobra - pokreće akcije i projekte na očuvanju materijalnih i nematerijalnih kulturnih dobara, prirodne i krajobrazne zaštite, radi održivog gospodarskog razvoja 	<p>Web portal Hrvatska kulturna baština – kulturološke cjeline, zbirke, ustanove, kulturološki vremeplov, stari hrvatski časopisi – portal digitaliziranih časopisa, Zbirka digitaliziranih razglednica</p> <p>Modul razvoja identiteta i interkulturalnosti - suzbijanje predrasuda prema nacionalnim manjinama i nacionalnih manjina prema većini</p> <p>Bijela knjiga o međukulturnom dijalogu „Živjeti zajedno jednaki u dostojanstvu“ (2008) Vijeće Europe, www.azoo.hr</p> <p>Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara http://kultura.hr</p> <p>Nematerijalna dobra upisana na UNESCO reprezentativnu listu baštine svijeta http://kultura.hr</p> <p>Uredba o objavi Europske kulturne konvencije www.mzos.hr</p>

3. MODULI, NASTAVNI MATERIJALI, NACIONALNI PROGRAMI/STRATEGIJE, MEĐUNARODNI DOKUMENTI

Modul osnove demokracije: vlast, pravda, odgovornost, privatnost (OŠ, SŠ)

Modul Osnove demokracije utemeljen je na pojmovima vlasti, privatnosti, odgovornosti i pravde i potiče učenike na razmišljanje i kritičko mišljenje, izražavanje i obranu vlastitih argumentiranih stajališta, slušanje i refleksiju, uz istovremeno razvijanje samopoštovanja, razvijanje dostojanstva prema svakoj osobi, interkulturalno razumijevanje, briga za druge i društvenu odgovornost. Ostvaruje se pomoću strategija interaktivnog podučavanja, radionica, simuliranih sudskih postupaka vodeći računa o interesima učenika i postupnog razvijanja vještine građanskog sudjelovanja.

Odgojno-obrazovni cilj :

Osposobiti učenika za život u školi, neposrednom okruženju te za aktivno cjeloživotno sudjelovanje i doprinošenje društvenom razvoju Republike Hrvatske, Europe i svijeta.

Ishodi

- razumije odnos politike, pravde i pravičnosti
- razumije uzajamnosti odnosa između prava i odgovornosti
- iznosi i obrazlaže vlastita stajališta, mišljenje i uvjerenja
- kritički analizira pojave u društvu
- poštuje načelo jednakopravnosti svih ljudi

Preporučeni izvori učenja

- 1.Osnove demokracije: Vlast, pravda, odgovornost, privatnost (2010.), priručnik za učenike osnovnih škola I., AZOO, www.azoo.hr
- 2.Strategije poučavanja i učenja osnova demokracije (2010.), priručnik za nastavnike www.azoo.hr
- 3.Projekt građanin, priručnik za nastavnike (2009.), AZOO, www.azoo.hr
- 4.Politički sustav Hrvatske (2002.) prof.dr.sc. Nenad Zakošek, Fakultet političkih znanosti, Zagreb
- 5.Nacionalni programi/strategije, međunarodni dokumenti
- 6.Ustav Republike Hrvatske (2010.)
- 7.Pascal Fontaine (2006) Europska unija u 12 lekcija, www.mvpei.hr

Modul zakon u razredu – prema kulturi vladavine prava (SŠ)

Strategija simuliranih suđenja uvodi učenike u funkcioniranje pravosudnog sustava i razumijevanja načela na kojima počiva pravosudni postupak. Modul se izvodi u srednjim školama. Simulirana suđenja možemo osim u građanskom odgoju i obrazovanju koristiti i u područjima društvenih i prirodnih znanosti.

Odgojno-obrazovni cilj

osposobiti učenika da stekne znanja, vještine i stavove o tome da su ustavna načela na koja ukazuje simulirano suđenje bit demokratskog građanstva i jamče pravičnost pravosudnog sustava temeljenog na:

- Pravnoj državi
- Pretpostavci nevinosti
- Teretu dokaza
- Zakonitom postupanju
- Pravima optuženika

Ishodi

- pokazuje razvijeno samopouzdanje, vještine slušanja i govorenja
- razlikuje činjenice od pretpostavki, na činjenicama temelji zaključke, argumentaciju i raspravu
- sposoban sudjelovati u grupnom radu
- razumje načela pravosudnog postupka
- poznaje osnovne pravosudne pojmove koji se koriste u medijima
- razumije značenje i međuovisnost vladavine prava, antikorupcijskih pristupa i razvoja demokracije

Preporučeni izvori učenja

- 1.Priručnik za nastavnike za simulirana suđenja www.azoo.hr
- 2.Metodički prilagođeni scenariji kaznenih i građanskih slučajeva za učenike
- 3.Ustav Republike Hrvatske
- 4.Nacionalni program suzbijanja korupcije 2006.-2008.

Humane vrednote -Modul komunikacijskih vještina, upravljanja sukobima, emocijama, učenjem OŠ, SŠ

Humane vrednote pridonosi razvoju društvenih komunikacijskih vještina potrebnih pojedincu za život u obitelji, školi, društvu, profesionalnom napredovanju i očuvanju zapošljivosti, inovativnosti, poduzetnosti, osposobljavanju za upravljanje sukobima, medijaciju, upravljanje emocijama i učenjem.

Odgojno-obrazovni cilj

Podizanje društvene svijesti koja obuhvaća razumijevanje i komunikaciju među ljudima na načelima snošljivosti, suosjećanja, odgovornosti za sebe, drugoga, za zajednicu, sprječavanje i zaštitu od neželjenih oblika ponašanja te razvijanja društvene solidarnosti i svijesti o potrebi volonterskog djelovanja za opće dobro.

Ishodi

- osposobljen da razvija i koristi jake strane svoje osobnosti,
- da upravljaju učenjem i emocijama,
- ima razvijene komunikacijske i participativne vještine te etičko djelovanje,
- osposobljen za odgovorno planiranje prioriteta u privatnom i profesionalnom životu,
- povezuje vlastitu poduzetnost s ostvarenjem svojih planova,
- ima domovinsku i europsku osviještenost u odnosu na zajedničke vrijednosti
- osposobljen za sudjelovanje u lokalnim, nacionalnim I globalnim procesima na načelima održivog razvoja,
- sposoban objasniti društvene uzroke nasilja, ekoloških katastrofa, siromaštva, korupcije, trgovanja ljudima i organima

Istraživanje humanitarnog prava (IHP) sadrži nekoliko tematskih područja: *Humanitarno gledište, Ograničenja u oružanom sukobu, Pravo na djelu, Osiguranje pravde, Odgovor na posljedice rata*. Svako je područje zasnovano na općim pojmovima kao što su ljudsko dostojanstvo i višestrukost gledišta te na sustavnim pojmovima kao što su posljedice (neposredne i dugoročne, lančana reakcija, učinak vala) i dvojbe.

Međunarodni pokret Crvenoga križa i Crvenoga polumjeseca nastao je kao odgovor na potrebu nediskriminatornog pružanja pomoći svim ranjenicima na bojnopolju, a u mirnodopskim uvjetima razvio je sveprisutnu humanitarnu pomoć svim narodima u katastrofičnim situacijama.

Ishodi

- razumije potrebu poštivanja humanitarnih pravila kod oružanog sukoba
- razumije višestrukost gledišta uključenih u situacije oružanog sukoba i složenosti primjene humanitarnog prava

- prosuđuje u moralnim dvojabama i osposobljen donositi etične odluke u simuliranim situacijama
- iskazuje zanimanje za humanitarna pitanja na lokalnoj, državnoj i međunarodnoj razini
- analizira ratne sukobe s humanitarnog gledišta u Domovinskom ratu i na globalnoj razini
- sudjeluje u službama zajednice ili drugim oblicima aktivnosti radi zaštite i promidžbe humanitarnih stavova

Suzbijanje trgovanja ljudima je modul koji ima za cilj opremiti mlade znanjima, vještinama i stavovima da ne upadnu u zamku trgovanja ljudima. Kada je neka osoba vrbovana, oteta, prodana, prebačena u drugi grad ili zemlju i zatim stavljena u ropski zaposlenički odnos nakon pružanja, najčešće ilegalne, migracijske "pomoći", riječ je o trgovanju ljudima.

Ishodi

- znati objasniti pojavu i uzroke trgovanja ljudima i organima
- znati prepoznati rizične situacije i ponašanja kao i mjere zaštite i samozaštite

Preporučeni izvori učenja

1. Humane vrednote, Priručnik za nastavnike, www.hck.hr
2. Praktikum komunikacijskih vještina. Maja Uzelac, www.azoo.hr
3. Bašić, Hudina, Žižak (2005.) Integralna metoda
4. Učiti za mir. Analitička i normativna podloga za uvođenje vrijednosti, sadržaja i metoda mirovnog obrazovanja u formalin obrazovni Sustav (2011.), Centar za mirovne studije, Zagreb
5. Ivan Pavao II (1995) Evangelium vitae – o vrijednosti i nepovredivosti ljudskoga života. Enciklika obrađuje ključna pitanja života i smrti poput: smrtne kazne, pobačaja, ekperimentiranja nad ljudskim embrijima, eutanazije, samoubojstva i zakonodavstva u vezi tih pitanja
6. Emocionalna inteligencija (2007), Danijel Golem, Mozaik Knjiga, Zagreb
7. Nacionalna strategija suzbijanja trgovanja ljudima (2005.-2007.)
8. Učini nešto. Serija knjiga koje pomažu mladima u prihvatljivom ponašanju u obitelji, školama, zajednici, www.naklada-mosta.hr
9. Vidiš li isto što i ja, Hrvatski Crveni križ
10. Sigurni koraci. Radna bilježnica za rad na prevenciji trgovanja ljudima, MZOŠ, Zagreb, 2007.
11. Pomozite medijima na putu do škole (2007), Hrvatski crveni križ, Zagreb
12. Vježbajte oprez smanjiti rizik. Radna bilježnica za učenike od 1. do 8. razreda osnovne škole (2007) MZOŠ, Zagreb
13. Mišić Milica (2009), Hrvatski Crveni križ, Zagreb
14. Trgovanje ljudima u Republici Hrvatskoj: Procjena situacije s posebnim osvrtom na radno iskorištavanje (2010)

- Međunarodni centar za razvoj migracijske politike (ICMPD)
10. Istraživanje humanitarnog prava (2004), Priručnik za nastavnike, www.hck.hr
 10. Neću biti rob(a)1, Hrvatski Crveni križ, Zagreb, 2007.
 11. Neću biti rob(a)2, Hrvatski Crveni križ, Zagreb, 2008
 12. S.Glavašević (2001) Priče iz Vukovara, Matica Hrvatska, Zagreb
 13. D.Rehak, (2003.) Život za Domovinu, Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora
 14. D. Rehak, N. Barinić, (2007) Ovčara – krik u noći

Modul odgoja i obrazovanja za zaštitu potrošača (OŠ, SŠ)

Odgojem i obrazovanjem za zaštitu potrošača trebalo bi osposobiti učenike da budu odgojeni, obrazovani i informirani potrošači otporni na agresivne marketinške ponude, koji mogu donositi vlastite odluke održive spram zdravstvenih, gospodarskih, socijalnih i političkih posljedica njihova potrošačkog ponašanja i koje će voditi računa o zaštiti osobnog i općeg dobra.

Odgojno-obrazovni cilj

je promicati razumijevanje struktura i sustava koji djeluju na tržištu, razumijevanje socijalne funkcije potrošnje i zakona profita, stjecanje osnovnih znanja o međuovisnoj ulozi potrošača i socijalnih veza između gospodarstva i potrošnje kako bi na osobnoj razini mogli promišljati i donositi vrijednosno utemeljene i informirane odluke te praviti ispravne izbore i koristiti svoja potrošačka prava.

Četiri su tematska područja u kojima učenici stječu kompetencije za zaštitu potrošača:

- Područje zdravlja
- Područje upravljanja osobnim financijama
- Područje usluga i socijalna odgovornost
- Područje zaštite okoliša i održivog razvoja.

Ishodi

- zna prava potrošača i koristi ih u odnosu na zaštitu zdravlja, financija, socijalnu odgovornost, zaštitu okoliša i održivi razvoj
- razlikuje potrebe od želja, razumije ulogu i utjecaj reklame, kritičan u odnosu na kvalitetu proizvoda i njegovu cijenu
- razumije važnost planiranja prihoda i rashoda, kreditnih odnosa i odgovornog ponašanja prema novcu i kreditnim načinima plaćanja
- prepoznaje povezanost ekološke destrukcije s profilerskim ponašanjima krupnog kapitala,
- zastupa interese svoga okružja, osposobljen štiti nacionalno bogatstvo i održivi razvoj zavičaja, Hrvatske i svijeta

- razumije globalnu povezanost ljudi i zemalja u procesima zaštite održivog razvoja

Preporučeni izvori učenja

1. Zaštita potrošača, Udžbenik za učenike osnovnih škola (2010.) Agencija za odgoj i obrazovanje
2. Zaštita potrošača, Udžbenik za učenike srednjih škola (2010.) Agencija za odgoj i obrazovanje
3. Film “Mi hranimo svijet”
4. Klaus Berger, Smjernice za radionicu budućnosti. www.azoo.hr
5. Nacionalni program zaštite potrošača 2009.–2012.

Modul za razvoj ravnopravnosti spolova (OŠ, SŠ)

Modul odgoja i obrazovanja za promicanje ravnopravnosti spolova sustavno i planski razvija kod učenika znanja, vještine i stavove vezane za pitanja ravnopravnosti spolova. Provodi se kroz sve odgojno obrazovne cikluse, integrativno kroz predmetne kurikulume te kroz cjelokupni školski kurikulum. Promiču se nediskriminacijska znanja i stavovi o ženama i muškarcima, prepoznaju spolni i rodni stereotipi, uči mirotvorna komunikacija te stječu znanja i vještine za sprječavanje nasilja nad djecom, ženama i muškarcima.

Odgojno-obrazovni cilj

učenici će steći znanja, uvježbati djelovanja i razviti vrijednosti i stavove za aktivno i ravnopravno sudjelovanje na svim područjima života te će postati kompetentni građani koji prepoznaju stereotipe i predrasude te jednako uvažavaju vrijednosti osoba oba spola.

Ishodi

- zna objasniti razlike u odnosima muškarca i žene kroz povijest
- zna društvenu uvjetovanost uloga muškaraca i žena u odnosu na biološke i spolne uloge
- zna navesti primjere diskriminacije prema ženama
- razlikuje diskriminatorna od nediskriminatornih ponašanja u odnosu na spol
- zna što je prostitucija, trgovanje ljudima i organima
- prepoznaje različite oblike nasilja u odnosu na spolnu i dobnu pripadnost
- ima kritičan odnos prema medijskom predstavljanju spolova
- vrijednosno usmjeren na poštivanje svake osobe

Preporučeni izvori učenja

1. Priručnik za nastavnike
2. Nastavni materijali za učenike
3. Maleš, Dubravka, Ivanka Stričević (ur.) 2003. Mi poznajemo i živimo svoja prava : priručnik za odgoj i obrazovanje o pravima djeteta u osnovnoj školi. Školska knjiga, Zagreb
4. *Za roditelje: Radionice za rad s roditeljima* (2008) Uzelac, M., Ratković, K., Pantić, Z., Pribičević-Gelb, D., Mali korak – Centar za kulturu mira i nenasilja, Zagreb
5. Barada, V. i Jelavić, Ž. (ur.). 2004. *Uostalom, diskriminaciju treba dokinuti! Priručnik za analizu rodnih stereotipa*, Centar za ženske studije, Zagreb
6. Sarnavka, S. (2010.) Put do vlastitog pogleda, Kako čitati, slušati, razumjeti medijske tekstove i medijsku kulturu, B.a.B.e., Zagreb

Nacionalni programi/strategije i međunarodni dokumenti

Konvencija o pravima djeteta (1990.)

Konvencija UN-a o pravima osoba s invaliditetom (2007.)

Zakon o suzbijanju diskriminacije (2008.)

Zakon o ravnopravnosti spolova (2008.)

Nacionalna politika za ravnopravnosti spolova (2008.)

Rodno osviještena politika u obrazovanju. Vijeće Europe, Preporuka CM/Rec (2007)13 i Memorandum s objašnjenjima (2010) Ured za ravnopravnost spolova (Izvornik: Gender Mainstreaming in Education - Recommendation CM/Rec(2007)13 and explanatory memorandum. Legal instruments (2009), Council of Europe, Strasbourg)

Modul volontiranja i razvoja socijalne solidarnosti (OŠ,SŠ)

U svibnju 2007. godine, Hrvatski sabor usvojio je Zakon o volonterstvu kojim definira odnose između volontera, organizatora volonterskih aktivnosti i krajnjih korisnika volonterskih aktivnosti s ciljem osiguravanja primjerenog društvenog okruženja za razvoj volonterstva i sprečavanja njegove zloupotrebe. Međunarodni dan volontera obilježava se svake godine 5. prosinca

Odgojno-obrazovni cilj

se odnosi na razvoj svijest o važnosti dobrovoljnog ulaganja vlastitog vremena, truda, znanja i vještina za dobrobit druge osobe ili za opće dobro, a radi razvoja humanijeg i ravnopravnijeg demokratskog društva. Svrha je odgoja i obrazovanja za volontiranje i razvoj socijalne solidarnosti razviti kod djece od najranije dobi spremnost dragovoljnog pružanja pomoći pojedincu i zajednici.

Škola treba organizirano djelovati na promicanju aktivnosti koje jačaju solidarnost učenika kao što je vršnjačka pomoć i savjetovanje te razni projekti ili humanitarne aktivnosti temeljene na dragovoljnom radu.

Ishodi

- imati razvijenu kritička svijest o važnost sudjelovanja u lokalnoj zajednici na zajedničkoj i pojedinačnoj dobrobiti,
- solidarno se uključivati u hrvatske i međunarodne projekte volontiranja.
- odgovorno se odnositi prema sebi, članovima obitelji, užoj i široj zajednici te kreativno iznalaziti rješenja za uočene probleme
- sposoban prikupljati i analizirati podatke o volonterskim aktivnostima u školi i društvenoj zajednici,
- sposoban poticati i organizirati humanitarne aktivnosti za pomoć ljudima, životinjama i okolišu
- razvijeno samopoštovanje i samoefikasnost

Preporučeni izvori učenja

1. Zakon o volonterstvu (2007.)
2. Etički kodeks volontera (NN 55/2008)
3. Nacionalna strategija stvaranja poticajnog okruženja za razvoj civilnoga društva od 2006. do 2011. godine
4. Europska povelja o volonterizmu (1998)

6. SUDIONICI U RAZVOJU KURIKULUMA GRAĐANSKOG ODGOJA I OBRAZOVANJA

Koordinirajuća skupina:

1. Prof.dr.sc. Vedrana Spajić-Vrkaš, Centar za istraživanje i obrazovanje za ljudska prava, Filozofskog fakulteta, Zagreb, članica Nacionalnog odbora Vlade Republike Hrvatske za odgoj i obrazovanje za ljudska prava i demokratsko građanstvo
2. dr.sc. Vini Rakić, Uprava za nacionalni kurikulum Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa, koordinatorica Odbora
3. Nevenka Lončarić Jelačić, Agencija za odgoj i obrazovanje, članica Odbora
4. mr.sc. Tomislav Ogrinšak, Agencija za odgoj i obrazovanje

Voditelji županijskih stručnih vijeća za demokratsko građanstvo

1. Ante Akmadža, Željeznička tehnička škola, Zagreb
2. Đurđica Bender Masle, OŠ Marina Getaldića, Dubrovnik,
3. Ružica Kotarski, OŠ Ksavera Šandora Gjalskoga, Zabok
4. Jasna Kraljić Cmrk, Gimnazija Frana Galovića, Koprivnica
5. Renata Čandrlić, Srednja škola Oroslavje
6. Vera Hrvoj, Srednja škola Bedekovčina
7. Vesna Fabris, Ekonomska škola, Pula
8. Gordana Frol, Osnovna škola Vežica, Rijeka
9. Ljubica Gorički, OŠ Brestovec Orehovički
10. Violeta Grilec, Treća ekonomska škola, Zagreb
11. Ana Knežević Hesky, Nadbiskupska klasična gimnazija, Zagreb
12. Zorislav Jelenčić, Srednja škola Marka Marulića, Slatina
13. Melita Jurković, IV. Gimnazija, Zagreb
14. Snježana Kegel, OŠ Antuna Branka Šimića, Zagreb
15. Ksenija Krušelj, Pučko otvoreno učilište, Koprivnica
16. Blanka Ljubenković, OŠ Bol, Split
17. Katica Mačešić, OŠ Mitnica, Vukovar
18. Andreja Marcetić, Učenički dom Tin Ujević, Zagreb
19. Ksenija Matuš, Gimnazija Bjelovar
20. Ondina Mesar, Upravna i birotehnička škola, Zagreb

21. Zdenka Novak, III.OŠ Čakovec
22. Natalija Palčić, Gimnazija Marka Marulića Split
23. Monika Perčić, Gospodarska škola, Čakovec
24. Sanja Prelogović, OŠ Đuro Ester, Koprivnica
25. Azra Rađenović, OŠ 22. Lipnja, Sisak
26. Dragana Rakonca, Osnovna škola Josipa Račića, Zagreb
27. Snježana Romić, OŠ Lijepa naša, Tuhelj,
28. Nada Šprem, Gimnazija Varaždin
29. Suzana Telar, OŠ Sela, Sela
30. Dubravka Tkalčec, Osnovna škola Mejaši, Split
31. Nada Tolić, Ugostiteljsko turistička škola, Osijek
32. Željka Travaš, Tehnička škola za strojarstvo i brodogradnju, Rijeka
33. Vesna Vrbošić, OŠ Vijenac, Osijek
34. Jadranka Zlošilo, OŠ Marina Getaldića, Dubrovnik

Predstavnici vladinog sektora

Članovi Nacionalnog odbora Vlade Republike Hrvatske za odgoj i obrazovanje za ljudska prava i demokratsko građanstvo

35. prof.dr.sc. Slobodan Uzelac, potpredsjednik Vlade Republike Hrvatske i predsjednik Odbora
36. dr.sc. Radovan Fuchs, ministar znanosti, obrazovanja i športa, zamjenik predsjednika Odbora
37. Luka Mađerić, Ured za ljudska prava Vlade RH, pomoćnik predsjednika Odbora
38. Ivan Milanović Litre, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, zamjenik koordinatorice Odbora
39. Romana Kuzmanić Oluić, Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracije
40. Nela Vuk (zamjena Lidije Frigelj), Ministarstvo obrane
41. Jasna Rašeta (zamjena Vesne Šiklič Odak), Ministarstvo uprave
42. Tamara Šterk, (zamjena mr.sc. Helena Štimac Radin), Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH
43. Ana Buljan (zamjena Ivana Šutala), Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
44. Silvija Vrgoč, Agencija za strukovno obrazovanje i obrazovanje odraslih
45. Ivan Ničeno, Policijska akademija
46. Ivana Goranić, Pravosudna akademija
47. prof.dr.sc. Neven Budak, Nacionalno vijeće za visoko obrazovanje

48. Emina Bužimkić, Mreža mladih Hrvatske
49. Sandra Pernar, GONG
50. Tajana Broz, CESI
51. Lana Velimirović Vukalović, Ured za ljudska prava Vlade RH
52. Višnja Ljubičić, Ured za ljudska prava Vlade RH

Suci Vrhovnog suda Republike Hrvatske

53. mr.sc. Marin Mrčela, sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske
54. Đuro Sessa, sudac Vrhovnog suda Republike Hrvatske i predsjednik Hrvatske udruge sudaca

Predstavnici nevladinog sektora

55. James Adomanis, Nevladina organizacija Center for Civic Education Maryland i Center for Civic Education California
56. dr.sc. Klaus Berger, Nevladina organizacija European Consumer Protection Organisation
57. Marilyn R. Cover, Nevladina organizacija Classroom Law Project Oregon i Center for Civic Education Clifornia
58. Ljerka Čačić, Hrvatski Crveni križ
59. dr.sc. Hildegard Mackert, Federation of German Consumer Organisations, Berlin
60. Susie Marcus, Nevladina organizacija Classroom Law Project Oregon i Center for Civic Education California
61. Marija Dubravka (Maja) Uzelac, Nevladina organizacija Mali korak – Centar za kulturu mira i nenasilja, Zagreb
62. Nives Vudrić, Hrvatski Crveni križ
63. Pat Quann, Nevladina organizacija Center for Civic Education Delaware i Center for Civic Education California

U izradi je sudjelovalo i preko 1100 odgojno-obrazovnih radnika osnovnih i srednjih škola koji su se odazvali pozivu Agencije za odgoj i obrazovanje na stručne skupove na kojima se profilirao kurikulum građanskog odgoja i obrazovanja pod utjecajem primjera dobre prakse do lipnja 2011. godine, a potom su bili upoznati s elementima kurikuluma i pozvani da daju svoje prijedloge i sugestije za poboljšanja.

Velika zahvala ide svima koji su pridonijeli svojim konstruktivnim prijedlozima, primjerima i sugestijama.